

**UNIVERZITA KONŠTANTA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**Etická výchova a problémy rómskej komunity v ústavoch na
výkon trestu odňatia slobody**

Diplomová práca

Študijný program: **Etická expertíza a etické poradenstvo**

Školiace pracovisko: **FF UKF v Nitre- katedra všeobecnej a aplikovanej etiky**

Školiteľ: **PhDr. Andrea Lesková PhD.**

Nitra 2011

Bc. Milan Šandor

Zadanie práce

ABSTRAKT

Šandor, Milan: Etická výchova a problémy rómskej komunity v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody. [Diplomová práca]/ Milan Šandor.- Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta, Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky.- Školiteľka: PhDr. Andrea Lesková, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister.- Nitra: FF, 2011, s. 64

Diplomová práca má teoreticko- empirický charakter. V prvej kapitole práce nazvanej súčasný stav riešenej problematiky je obsiahnutá teória kde prechádzame do vymedzenia základných pojmov ako je etika, výchova, vzdelanie cez zvyky a tradície Rómskej komunity. Ďalej uvádzame niektoré etické problémy s ktorými sa Rómska komunita stretáva vo svojom živote. Život rómskeho obyvateľstva sa od majoritnej skupiny líši nielen tradíciami a uznávanými hodnotami, ale najmä skutočnosťou, že sa len veľmi ťažko a v malej miere prispôbujú sociálnym pravidlám. Druhá kapitola je venovaná cieľu práce, nášho prieskumu a prieskumným otázkam a to konkrétne skupine odsúdených Rómom, zaradených do diferenciacnej skupiny II.B,C a III.B,C . Odsúdení vyjadrujú svoje názory pomocou ich subjektívnych postojov, ktoré sú z našej strany zamerané na ich hodnoty. Tretia kapitola nám objasňuje metodiku práce a skúmania, charakteristiku prieskumnej vzorky. Odsúdeným Rómom treba venovať zvláštnu pozornosť pre ich špecifický život a lepšie poznanie, aby sme ich mohli prijať ako plnohodnotných občanov tejto spoločnosti. V závere práce na základe dostupnej literatúry a praxe v ústave na výkon trestu odňatia slobody Leopoldov autor predkladá odporúčania pre prax. Prácu dopĺňa o použitú literatúru.

Kľúčové slová: Etika. Etické problémy. Hodnoty. Výchova. Vzdelanie. Práca. Rómska komunita. Väzenie.

ABSTRAKT

Sandor, Milan: Ethische Erziehung und Problemen der Roma-Kommunität im Gefangenehäuser und Strafvollzugsanstalten (Diplomarbeit) Milan Sandor.- Universität Konstantina Philosopha Nitra. Philosophische Fakultät, Ordinariat der allgemeinen und aplizierenden Ethik.- Ausbildnerin: PhDr. Andrea Leskova, PhD. Qualifikationsfachgrad: Magister.- Nitra: FF, 2011, s. 64

Die Diplomarbeit hat einen theoretisch-empirischen Charakter. Im ersten Kapitel Arbeit, genannt aktueller Stand der Problematiklösung, befindet sich die Theorie mit Grundbegriffsbestimmungen wie Ethik, Erziehung, Ausbildung über Gewohnheiten und Traditionen der Roma-Kommunität. Das Leben der Romabevölkerung unterscheidet sich von der Majoritätsbevölkerung nicht nur in Traditionen und Lebenserwartungen, sondern auch in der Tatsache, dass die sich nur sehr schwer am sozialen Regeln halten und anpassen. Zweite Kapitel beschreibt den Ziel unserer Erforschung, Erforschungsfragen und Fokusgruppe. Konkret eine Gruppe verurteilten Romas, wir haben die Differenzgruppe II.B, IIC und III.B,C ausgewählt. Die Form des Fragebogens und offene Fragen führen die Haftlinge ihre Meinung und subjektives Befinden zu beschreiben, die wir aus der Seite Romawerten anschauen. Dritte Kapitel erklärt die Arbeitsmethodik des Erforschungs und beschreibt die Charakteristik der Fokusgruppe. Uns ist klar, dass die Haftlinge brauchen von unserer Seite mehr Aufmerksamkeit aus Grund, dass wir ihre spezifische Lebensweise kennen und verstehen. Das kann die Konflikte meiden und wir konnten sie als gleichwertigen Menschen unserer Gesellschaft nehmen und akzeptieren. Am Ende der Diplomarbeit, auf Grund von den ausgeforschten Ergebnissen, beschreibt der Autor die Empfehlungen für die Praxis und die benützte Literaturquellen.

Schlüsselworte: Ethik. Ethische Probleme. Erziehung. Ausbildung. Roma-Kommunität. Werte. Gefängnis. Arbeit.

Obsah

Úvod	6
1. Súčasný stav riešenej problematiky doma aj v zahraničí	8
1.1 Etika a etické problémy.....	8
1.1.1 Postoje, predsudky, hodnoty.....	10
1.1.2 Rómovia, zvyky, tradície a kultúra.....	13
1.1.3 Účel výkonu trestu.....	16
1.2 Výchova, práca a Rómska komunita.....	20
1.2.1 Vplyv sociálneho prostredia na páchanie trestnej činnosti.....	27
2. Cieľ práce	30
2.1 Prieskumné otázky.....	31
3. Metodika práce a metódy skúmania	32
3.1 Plán a harmonogram prieskumu.....	34
3.2 Charakteristika prieskumnej vzorky.....	35
4. Výsledky výskumu a diskusia	36
4.1 Odporúčania pre praktické využitie.....	58
Záver	60
Zoznam použitej literatúry	62
Prílohy	65

Úvod

Téma diplomovej práce: „Etické problémy a výchova rómskej komunity v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody“, sme si zvolili z toho titulu, nakoľko náplň našej práce spočíva práve v spolupráci s rómskou komunitou. V ústave na výkon trestu odňatia slobody a ústave na výkon väzby (ďalej len ÚVTOS a ÚVV) v Leopoldove, pracujeme sedem rokov. Zvláštnosťou a zároveň výhodou je to, že sám som Róm. Poznáme zvyky, hodnoty, myslenie týchto ľudí a dokážeme predvídať správanie tejto komunity. Iste mi dáte za pravdu, že inak sa správajú rómski odsúdení k ostatnému personálu a inak k nám. Ich odlišné správanie voči nám, v porovnaní so správaním k mojim kolegom, spočíva hlavne v vzájomnej dôvere a pochopení našich spoločných hodnôt. Problémy a život Rómov nás vždy zaujímali. Štatistiky a médiá nám prezentujú názor, že Rómovia sú špinaví, kradnú a nepracujú. Nevravíme, že všetci sú ochotní zmeniť sa, ale ani slovenská majorita nie je celá prispôsobivá. Ak by sme chceli porovnať šance Rómov s ostatnou majoritou, úprimne sa spýtajme: sú rovnaké? Nedostatok informácií o tejto komunite nahrádzajú predsudky spojené s odsudzovaním, opovrhovaním a nedôverou, ktorá je do značnej miery ovplyvňovaná prezentáciou médií. Dokonca deti v predškolskom veku odmietajú akúkoľvek spoluprácu s rómskymi deťmi. Prečo? Je to kvôli tmavšej pokožke? Chce to veľa času, trpezlivosti, porozumenia a určitú odbornosť kým sa podarí väčšiu časť Rómov resocializovať.

Téma je veľmi široká. Ak chceme vedieť niečo o odsúdených Rómoch musíme najskôr spoznať samotných Rómov, ich hodnoty, zvyky a kultúru. Tak ako všetci ľudia, aj my sme rozdielni. Hlavným problémom, ktorý je dosť často obchádzaný je vzájomná interakcia rómskej komunity a Slovenskej majority. Bez vzájomnej komunikácie spoločnosti s našou etnickou skupinou sa žiadne problémy nevyriešia. V súčasnosti, keď sa Slovensko dostalo do Európskej Únie, musí sa ešte viac zaoberať rómskou komunitou a jej problémami, ktoré sú aj problémom Slovenska. Už sme počuli viacerých ľudí povedať, že ten, kto vyrieši cigánsky problém, dostane Nobelovu cenu.

Keď sa opýtame sami seba, či nás niekto urazil, prípadne ponížil alebo dokonca použil hrubú silu hovoríme: áno a nie raz. Mnohí z tých, ktorí vyrástli “z chlapčenského veku“ hovoria, že bola taká doba. Jedno rómske príslovie, znie: „Kaj džava gadžo pro kére Roma rodel pro mel, kaj džava Roma pro gadžo rodel pro charakter“. (Keď príde gádzo do bytu k Rómovi hľadá špinu, keď príde Róm ku gádzovi hľadá charakter). Rómovia

nemajú až dodnes presne vymedzené miesto, väčšina žije na periferiách (za dedinou, za mestom), kde by sme sa mali cítiť doma? Tam, kde si nás vážia, komunikujú ako so seberovnými, potrebujú nás, kde však nejde len o tŕpne znášanie, aby nebol problém, ale ide o uznanie a akceptáciu Róma ako osobnosti. Často stačí len byť ochotný počúvať a neodvracať zrak od problémov.

Ústav na výkon trestu odňatia slobody a ústav na výkon väzby Leopoldov je inštitúcia kde si Rómovia môžu zvýšiť vzdelanie, naučiť sa základné pracovné návyky bez čoho sa v dnešnom svete nedá žiť. V diplomovej práci sa budeme venovať odsúdeným Rómom ich hodnotám, výchove a práci vo väzení. V empirickej časti by sme chceli dokázať, že nie podľa štatistík treba hľadiť na Rómsku komunitu, ale treba dať šancu Rómovi, ako jedincovi ak je ochotný zmeniť sa.

Náš výskum bude kvalitatívny a budú ho tvoriť otvorené otázky v dotazníku. Pomocou obsahovej analýzy, ktorá je zameraná na subjektívne pocity, názory, postoje, odsúdených Rómov: na rodinu, vzdelanie, záujem vzdelávať sa, svojim postojom k práci nakoľko v súčasnosti nemusia v ÚVTOS pracovať. Ako odsúdení Rómovia vnímajú v ústave svoju národnosť, či cítia určitú formu diskriminácie v ústave Leopoldov. My kladieme dôraz na vzdelanie a veríme, že človek sa učí celý život a ešte stále vie málo. Je na to staré rómske príslovie, ktoré znie: "Love tutar žaj čoren, ale so džanes, ňiko tutar na lela." (Peniaze ti môžu ukradnúť, ale to čo si sa naučil ti nikto nevezme). Aj pomocou metód rozhovoru a pozorovania vzorky respondentov s trvalým bydliskom v Trnave chceme vedieť ich subjektívne pocity, ako vnímajú väzenie a či sú ochotní na sebe ďalej pracovať.

Nie je to len o zákonoch a pravidlách, treba vedieť čítať medzi riadkami. Narodil som sa ako Róm, cítim ako Róm. Práca je určená pre každého kto má záujem zmeniť sa a poznať niečo nové taktiež mne samotnému. Pre lepšie pochopenie rómskej kultúry, sme sa rozhodli pridať „CD“ s rôznymi štýlmi rómskej hudby.

Chcel by som poďakovať svojim školiteľkám PhDr. Andrei Leskovej, PhD. a nebohej profesorky Viere Žbirkovej za odbornú pomoc, pedagogické vedenie, cenné rady, pripomienky a usmerňovanie pri zostavovaní diplomovej práce.

1. Súčasný stav riešenej problematiky.

V tejto kapitole sme sa snažili venovať riešeniu danej problematiky, informovať o poznatkoch týkajúcich sa našej diplomovej práce, spracovať vedecké a odborné práce domácich, ale i zahraničných autorov a taktiež konfrontovať náš názor s nimi.

1.1 Etika a etické problémy

Etika je náuka o morálke. Skúma ľudské správanie a usiluje sa nájsť meradlo, aby sme sa vedeli rozhodnúť čo je dobré, a čo zlé, čestné a nečestné. Morálka je náuka o tom ako by mal človek žiť, aké hodnoty uznávať, o čo sa má usilovať aby bol sám so sebou spokojný a dostal tak do harmónie svoj rozum a srdce. Toto sa deje na určitom mieste a v spoločnosti. Človek je živočíšny druh, ktorý ako jediný rozmýšľa, využíva svoje poznatky na to, aby si zjednodušil život. Nesmie však zabúdať, že tu nie je sám.

„ Človek tak teda má na rozdiel od rastlín a živočíchov rozumnú dušu, poznáva zmyslami, rozumom, s vôľou sa rozhoduje pre vykonanie poznaného. Vďaka rozumu, tvor ako taký, dokáže poznať dobro a zlo, a rozlišovať to. V podstate je slobodný, teda sloboda robí človeka človekom. K jeho podstate patrí aj jeho telesnosť - môže dosiahnuť dobro a blaženosť jedine činnosťou. Telo je teda nástroj alebo prostriedok , cez ktorý duša dosahuje chcené“ (Anzenbacher,2001,s.21).

„ Strach môže byť však silnejší, ak chceme robiť niečo dobré. Jednotlivo svojim rozumom zisťuje, čo je pre neho dobré a chcené, to je základný motív konania. Základnou štruktúrou ľudského správania je sprostredkovaná bezprostrednosť, a to je v podstate to, čomu hovoríme sloboda. Základná sloboda sa týka celého správania človeka a dáva mu voľnosť. Slobodu umožňuje ľudské bytie v ľudskom svete. Sloboda, v užšom zmysle slobodného chápania a konania je možná len na základe intelektuálneho poznania “ (Spiazzi,1997,s.42).

„ Poznanie nám poskytuje orientáciu v našom svete. Ukazuje nám kladné a záporné hodnoty. Voliť a rozhodovať sa musíme my sami. Práve preto, že sme slobodní, potrebujeme k orientácii duchovné a intelektuálne poznanie. To znamená, aby mohol byť človek človekom musí mu patriť rozum a sloboda“ (Lencz,2005,s.114).

„ Sloboda znamená aj zodpovednosť a do určitej miery je vlastne obmedzená. Moja sloboda končí tam, kde začína sloboda iného. Človek žije v spoločnosti a v rôznych interakciách s inými. Ale aj rodičia sú vlastne jedinci, ktorých sloboda je obmedzená

zákonmi štátu v ktorom žijú. Rodina je primárna bunka každej spoločnosti. Ľudia chcú konať slobodne a väčšinou aj dobre. Bez konania dobra, ale aj zla nie je možná morálka. Dobro je všetko čo vedie k blahu a čo ho nejakým spôsobom podporuje. V každodennom jazyku sa blahom rozumie všetko, čo umožňuje spokojný život (potrava, bývanie ,odievanie, vzdelanie) je teda hodnotou. Morálka súvisí s históriou a tvorbou zákonov, to čo je dobré pre väčšinu tomu sa menšina musí prispôbiť “ (Vajda,2004,s.110).

„Každý človek má svoje hodnoty a preto čo je dobré pre jedného, nemusí byť dobré pre iného. Záleží to od mnohých skutočností ako sú napr.: prostredie v ktorom žijeme, zvyky, tradície a kultúra. Medzi etikmi druhou stranou mravnej povinnosti je svedomie. Svedomie chápeme ako samo - hodnotiaci cit, ako mechanizmus seba a hodnotenie samého seba. Toto je možné len na základe priznania morálnych noriem spoločnosti, ktoré sa stali morálnym presvedčením osobnosti. Svedomie je naša požiadavka voči sebe samým. Keď niekoho nespravodlivo poškodím, zarmútím, urazím poškodujem aj seba. Mám „zlé svedomie“. Aby som si bol istý, že sa nemýlim, musím sa morálne riadiť inými o tom, čo je dobré a správne “ (Spiazzi,1997, s.50). Dôstojnosť vychádza z filozofie, zakotvene v Všeobecnej deklarácii ľudských práv, ktorá má pôvod v Amerike v 18.storočí, presnejšie 1776,kde 13 britských kolónií, ktoré si chceli udržať moc a lacnú pracovnú silu, sa zbavilo nadvlády Britov. Na Slovensku je to zakotvené v Ústave Slovenskej republiky.

Každý človek ako príslušník ľudstva si zasluhuje vážnosť, česť, úctu t.j. neodškriepiteľnú hodnotu. Nepopierateľnou ľudskou hodnotou sú základné ľudské práva. „Každý má spôsobilosť na práva. Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod , alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať“ (Ústava Slovenskej republiky,1992, druhá hlava, čl. 12,14).

„ Netreba sa prenáhliť v posudzovaní ľudí a javov. Treba rozlišovať horizonty myslenia a nebyť otrokmi predsudkov. Prisudzovanie dôstojnosti a úcty je jedna z najsilnejších mechanizmov optimalizácie výchovy. Prisudzovanie úcty a dôstojnosti teda znamená veriť a dôverovať, že ten „druhý“ už má alebo bude mať vlastnosti alebo postoje, ktoré v ňom chceme vyvolať alebo podporovať. Musíme vedieť prijať človeka v jeho celistvosti v jeho inakosti. Človek potrebuje na svoj vývin a uspokojenie, aby ho iní ľudia

akceptovali, alebo aspoň uznali význam jeho existencie. Každý okamih je príležitosťou pomáhať niekomu tým, že ho akceptujeme ako osobnosť“ (Spiazzi,1997,s.78).

1.1.1 Postoje , predsudky, hodnoty

„ Me som džukel phanel man lancoš, me som manuš de man úcta“

(Ak som pes zaviaž ma na reťaz, ak som človek daj mi úctu.)

V súčasnosti je niekoľko kľúčových bodov ako sa skúmajú postoje – hľadá sa teoretické východisko pre presné vymedzenie postojov, rieši sa problematika vnútornej štruktúry postojov, rieši sa otázka vzťahu medzi postojom a reálnym správaním človeka. W.J.THOMAS a E.ZNÁNECKÍ ako prví definovali pojem postoj. Pod postojmi chápali procesy individuálneho vedomia, ktoré súčasne determinujú ako aktuálne tak aj potencionálne reakcie každej osoby vzhľadom na sociálne okolie. G.W.ALLPORT definoval pojem postoj : Postoj je mentálny a nervový stav pripravenosti k reagovaniu, ktorý sa utvára na základe skúsenosti a má usmerňujúci, a dynamický vplyv na správanie individua. Nakonečný označil postoje ako hodnotiace vzťahy.

„ Postoje majú určitý individuálny význam, sú to určité skúsenosti organizované vzťahy k hodnotám. Pozitívne postoje si subjekt vytvára voči objektom, ktoré sú asociované s odmenami a negatívne postoje voči objektom asociovanými s trestami – vyjadruje tým určité všeobecné skúsenosti, postupy nie sú u človeka vrodené, ale sa u neho vytvárajú v priebehu jeho života. Ďalej sa utvárajú postoje k príslušnosti človeka k rôznym sociálnym skupinám. Členstvo v skupine však pôsobí na utvorenie postojov len do takej miery, do akej sa jedinec so skupinou identifikuje“ (Kollárik,1992,s.64).

„ Etnické postoje sa zaraďujú do typov všeobecnej kategórie medzi stupňových postojov. Je to vyjadrenie vzťahu k etnicky definovanému jednotlivcovi alebo skupine. Pri formovaní etnických postojov je podstatné dosiahnutie určitej úrovne vývinu etnického sebauvedomovania aj intelektovej a sociálnej zrelosti jednotlivca – postupný a komplexný proces diferenciacie a integrácie poznatkov a zámerov týkajúcich sa medzil'udských vzťahov. Završuje sa, kedy máme predpokladať existenciu relatívne vyhradených postojov. Postoj predstavuje sympatie alebo antipatie - pozitívne alebo negatívne hodnotenie a reakciu vzťahujúcu sa k objektom, osobám, skupinám a situáciám“ (Kolektív autorov,2007,s.82).

„ Predsudky sú chápané ako špecifická forma etnických postojov. Predstavujú negatívne hodnotenie a odmietanie jednotlivca pre jeho členstvo v určitej skupine. Je to strach z nepoznaného. Prestávajú vnímať, cítiť a konať „proti“ a „pre“ k osobám, ktoré sú

vnímané ako členovia určitých skupín. Sociálne stereotypy pracujú so schémami triedenia ľudí. Napr. sa hovorí že Nemci sú veľmi precízni a presní. Veľa stereotypov sa týka rasy ale aj náboženstiev. Stereotypy predstavujú predsudky, ktoré sú v čase invariantné. Ale pomocou cielených sociálno – psychologickými výcvikmi sa dajú meniť stereotypy aj schémy vnímania ľudí. Od priaznivých postojov sa odlišujú tým, že si osoba drží odstup a má tendenciu ubližovať ľuďom, ktorí sa odlišujú farbou pleti, vierovyznaním alebo sexuálnou orientáciou. Sú vždy iracionálnym zosilnením afektívnym nábojom proti týmto objektom. Väčšina autorov sa zhoduje, že etnické predsudky sú zistené, jednotlivec sa ich učí v procese interakcie s členmi vlastnej skupiny a to, voči ktorým skupinám bude mať predsudky, je podmienené prostredím. Na utváranie a pretváranie predsudkov majú vplyv faktory na úrovni spoločnosti (napr. prevládajúce normy medzi etnických vzťahov), a jednotlivca (osobnosti charakteristiky, napr. autoritárstvo) “ (Kollárik, 1992, s. 87).

Xenofóbia – je strach z toho, kto prichádza z cudziny, z cudzieho prostredia, mimo vlastný sociálny útvar. Je základom rôznych nenávisťných ideológií, ako rasizmus, nacionalizmus, fašizmus. Xenofóbia vzrastá , keď sa sociálne útvary ocitajú v sociálnej, ekonomickej či politickej kríze alebo veľkých zmien. Vecí , ako boli druhá svetová vojna ,a vyvražďovanie Židov a Rómov by sa mal vyvarovať celý svet.

Minulý rok nás presvedčil o „humánnosti“ Francúzska jeho pán prezident Sarkózi keď ukázal svoju „tolerantnosť“ celému svetu a deportoval naspäť do Rumunska a Bulharska niekoľko stoviek Rómov. Ľudia, ktorí žili dávno pred nami poznali, že treba byť tolerantní. „Dobré ploty robia dobrých susedov“. Pochopili to už dávno ľudia pred nami a aby sme sa vyhli problémom ,treba prijať inakosť iných. Akceptovať ľudí takých akí sú, ponechať im ich kultúru, tradície a zvyky.

Hodnoty – sprevádzajú každého človeka od narodenia po celý život. Postupne vznikajú, menia sa a zanikajú. Súvisí to s našou životnou cestou. Túžime po hodnotách, ktoré sú pre nás žiaduce a odsudzujeme ľudí, ktorí uznávajú hodnoty pre nás nežiaduce. Tak vznikajú spory o hodnoty z dôvodu diferencovanosti potrieb jednotlivých ľudí.

„ Najznámejšia definícia je asi Varosova, kde hodnota je kvalita funkcie meraná, zisťovaná adekvátnou normou. Kvalitu funkcie meria každý inou normou a samozrejme iným výsledkom. Niekedy používame celkom osobné, jednoznačné normy, ktoré sa opierajú o neopakovateľnú skúsenosť. Axiológia je ešte veľmi mladá disciplína a pojem hodnoty sa zatiaľ používa ako pojem súhrny, než ako skutočne teoretický pojem, ktorý má presne vymedzený obsah a rozsah. Axiológia je veda o hodnotách alebo teória hodnôt, ide o hodnotovú orientáciu.. Ani jedinečné hodnoty neexistujú každá osobitne, ale vždy tvoria

celok, ktorý musíme rešpektovať, hoci sa stále mení: a.) hodnotu pre človeka môže mať čokoľvek. b.) hodnoty nie sú totožné s vlastnosťami svojich nositeľov. c.) diferencované hodnoty si každý človek môže uvedomovať inak. d.) spôsob akým si kvalitu funkcií uvedomujeme súvisí predovšetkým od noriem. e.) tieto normy pôsobia ako sito, ktoré zachytí niektoré relevantné funkcie. f.) voľba normy však nemôže byť svojvoľná. Musím dnes vedieť začať s vedomím, že ak do toho nepríde niečo neočakávané, budem v tom zajtra pokračovať“ (Brožík,2000,s.31).

„ Hodnotový systém má nielen konkrétny človek, ale aj skupina a spoločnosť. Individuálny hodnotový systém sa môže viac alebo menej blížiť k hodnotovému systému skupiny alebo spoločnosti, v ktorej človek žije. V hodnotách, ktoré človek uznáva a o ktoré sa usiluje sa totiž ako v ktorýchkoľvek iných psychických javoch a dejoch odzrkadľuje nielen charakterové usporiadanie človeka, ale aj jeho celkové ideové zameranie. Jednou zo základných charakteristík človeka ako mysliaceho tvora je, že je i tvorom vyrábajúcim. V spojitosti s výrobnou a produkčnou činnosťou človeka sa do popredia dostávajú hodnoty ako práca, výdaj energie, námaha atď. Cieľom spoločnosti je uspokojovať neustále rastúce potreby ľudí, ktoré sa vyjadrujú peniazmi- ako znak hodnoty, všeobecným ekvivalentom ekonomických hodnôt. Najvyššou hodnotou je človek, ľudské šťastie, sloboda, ktoré možno dosiahnuť v boji proti akémukoľvek tlaku. Za základné životné hodnoty považujeme: zdravie, blahobyt, uznanie, rodinné šťastie, zaujímavá práca“ (Vanková, Selická,2007,s.213).

„ Diferencované hodnoty si každý človek uvedomuje inak. Spôsob, akým si kvality funkcií uvedomujeme, závisí predovšetkým od noriem. Tieto normy pôsobia ako sito, ktoré zachytí niektoré relevantné funkcie. Voľba normy však nemôže byť svojvoľná. Intenzita s akou hodnota na človeka pôsobí, priťahuje alebo odpudzuje, sa nazýva valencia. Individuálny život však pozostáva zo sledu stavov v čase“(Brožík,2000, s.32).

S týmto, ale my Rómovia máme často problém, sme ľudia, ktorí žijú pre prítomnosť. Mnohí z nás nevedia plánovať čo je veľká chyba. Všetci ľudia, ktorí sa dostali do ústavu Leopoldov, majú veľa času premýšľať, prehodnotiť svoje doterajšie konanie a urobiť nápravu, prípadne uvedomiť si chyby za ktoré platia svojou slobodou (odlúčením od rodiny a detí). Personál ústavu dohliada nielen na dodržiavanie ústavného poriadku, ale aj na riešenie problémov. Veľakrát to, čo je pre nás občanov maličkosť, môže byť pre odsúdeného otázkou života. Stačí skutočne málo, počúvať a byť chápvaví. Každý sa potrebuje niekomu zdôveriť, preto my zamestnanci zboru musíme vystupovať profesionálne.

Protagoras povedal: mierou všetkých vecí je človek. Táto veta hovorí, že veci nie sú také, aké sú, ale ako ich vníma človek. Ľudské vnemy treba vždy relativizovať vzhľadom na určitý individuálny subjekt. O spravodlivosti sa nedá povedať, že spravodlivým je to, čo sa ako spravodlivé javí tomu – ktorému jednotlivcovi, ale to, čo sa ako spravodlivé javí obci (polis). Spravodlivé je teda to, čo uznáva spoločnosť do ktorej sme sa narodili a v ktorej žijeme. Čo sa každému mestu zdá byť spravodlivým a dobrým to pre neho takým aj je.

1.1.2. Rómovia, zvyky , tradície a kultúra.

„Rómovia, Cigáni a kočovníci tvoria v Európe spoločenstvo pozostávajúce približne z 8.miliónov osôb. Nemožno povedať, že by boli neznámi: predstava o nich je však skreslená a Cigáni sa často stretávajú so svojím obrazom v negatívnych stereotypoch okolia. Ostávajú často nepochopení a počas stáročí sa znovu a znovu prejavujú politické snahy, ktoré majú za cieľ ich fyzický a kultúrny zánik“(Liegeois,1995,s.273).

„ Po príchode do Európy boli dlho tajomní a nezrozumiteľní usadlému obyvateľstvu. Líšili sa mentalitou i správaním nepochopiteľnému domácomu obyvateľstvu, ich národom a životnému štýlu. Pojem cigán sa na Slovensku používal do roku 1990-91. V Európe žije asi šesť miliónov ľudí, ktorí sa od ostatného obyvateľstva líšia nielen tmavšou farbou pleti, ale aj odlišnou kultúrou a jazykom. Dlhú dobu sa tvrdilo, že Cigáni -Rómovia pochádzajú z Egypta. Dnes už bezpečne vieme, že ich pravlasť treba hľadať v Indii, kde patrili k chudobnej skupine obyvateľstva “ (Mann,2000,s.5).

Ilan Pierre Liegeois charakterizoval Rómov takto: Kolektívny život, každodenné hospodárenie, rýchly život pre prítomnosť, kočovníctvo, rozptýl, rôznorodosť dialektov a solidarita, to sú prvky, ktoré dávajú silu členom nenapodobiteľnej kultúry, ktorí chcú existovať v spolunažívaní aj keď sú rozdielni. Ako náhle sa však nachádzajú v spoločnosti, ktorá ich chce asimilovať, stávajú sa tieto prvky ich vlastnou slabosťou, pretože väčšinové obyvateľstvo predstavuje vlastnosti opačného charakteru: individualizmus, plánovanie, usadlíctvo, uniformita, súťaživosť, závislosť atď.

Rómovia sú ľudia, ktorí nemajú vlastný štát, územie a vlastný domov. Väčšina z nich, vzdelaniu pripisuje veľmi malý význam, čo využívajú nerómovia. Na Slovensku žijú niekde v osadách za dedinou alebo mestom. Mnoho ľudí ich nechce za susedov a preto sú tam kde poznajú ľudí a tam hľadajú aj pomoc. Na Slovensku podľa názorov prezentovaných v médiách sa poznajú Rómovia, ako ľudia, ktorým sa nechce pracovať, ale podľa našich skúseností vieme, že vykonávajú ťažšiu prácu a takú, ktorú už nikto robiť

nechce (kopanie, búranie, betónovanie). Je pravda, že sú nespoľahliví.(Po pláci za prácu nejdú mnohí do práce aj viac dní). Spev a tanec bez neho by sme asi nemohli žiť. Rómovia žijú pre prítomnosť. Ostávajú často nepochopení a len málo ľudí im chce skutočne pomôcť. Život vonku na slobode je ťažký a inak tomu nebude ani vo väzení. Každý Róm s ktorým sme sa doteraz stretli, má veľké srdce, ochotu priateľovi pomôcť a ten, kto skutočne prišiel do styku s Rómami vie čo je skutočné priateľstvo.

„ Najvážnejšou skutočnosťou z pohľadu praktických riešení tzv. rómskej problematiky je chronický nedostatok informácií o názoroch a postojoch samotných rómskych respondentov, súvisí s neochotou, nedôverou, nepochopeným ich hodnôt ale aj tým, že nemajú z toho žiaden prospech. Tento nedostatok informácií iba zapadá do celkovej bezradnosti expertov, keď potrebujú presnejšie informácie o rómskej populácii. Pritom iba veľmi málo experti vedia napríklad o hodnotových orientáciách Rómov, o príčinách sociálnej závislosti rómskych komunít v štáte a pod. nedostatok informácií o názoroch a postojoch Rómov potom priamo vplýva na nejasnosť koncepcií riešenia rómskej problematiky. Sebahodnotenie Róma je podľa väčšiny kvalitatívnych štúdií výsledkom pôsobenia viacerých faktorov, z ktorých sú najvýznamnejšie nasledovné: Socio-ekonomický status, lokalizácia bydliska a miera ich kontaktov s majoritnou spoločnosťou, sub-etnická diferenciácia. Je všeobecne známou skutočnosťou, že Rómovia sa ako etnikum diferencujú na rôzne etnické skupiny, medzi ktorými existuje významný rozdiel“ (Vašečka,2001, s.57).

„ Samozrejme tak ako Slováci sa rozdeľujú na Východniarov, Záhorákov tak sa rozdeľujú aj Rómovia. Tradiční Rómovia nazývaní Rumungri, slovenske Roma spolu s maďarskými, Olašskí Rómovia- nazývaní aj Vlachike Roma, Sintiovia nemecký Cigáni“. (Kolektív autorov,1998, s. 27). Olašskí Rómovia, ktorí si na Slovensku hovoria, že sú praví a vy ich poznáte ako ľudí, ktorí sú tuční, vyzdobení zlatom a stále niečo predávajú. V našom kraji sú určite najnebezpečnejší, lebo často okradnú a oklamú človeka. Potom sú to: ľudia žijúci v chatrčiach a v osadách je to najmä východ, Záhorie, ale aj inde. Takýchto je najpočetnejšia skupina. Podmienky, ktoré majú a v ktorých žijú(žobrú, nevzdelaní, nepracujú)ich tiež často nútia porušiť zákon. Náprava je možná krôčik po krôčiku. Tretia skupina sú usadení tradiční Rómovia nazývaní Rumungri . Väčšinou sú to Rómovia, ktorí sú resocializovaní. Uznávajú zákony spoločnosti v ktorej žijú a snažia sa ich dodržiavať, pracovať a vzdelávať sa.

„ Rodinu treba chápať nie ako určitý počet jedincov, ale ako celok, širokú rodinu a príbuzenstvo. Rodina poskytuje Rómovi záruky, aby mohol žiť v harmónii so svojim

okolím. Všetky rodinné udalosti prežívajú rodiny kolektívne: vzťahy medzi jedincami sú vzťahmi rodinnými zväzkami, jedinec koná v mene svojej rodiny. Na rodinu sa môže Róm vždy spoľahnúť. Róm ktorý prichádza z väzenia, má vždy kam ísť. Rodina ho podrží a často prijme i nerómskeho kamaráta, pretože život bez rodiny je podľa Róma najväčším nešťastím“ (Hubschmanová,2004,č.1,s.14).

„Pre Cigánov a kočovníkov má rodina veľký význam ako základná sociálna jednotka, v ktorej sa zabezpečuje reprodukcia, výchova a ochrana jedinca. Rodinu nemožno chápať ako určitý počet jedincov, ale ako celok, ktorý voči okoliu vystupuje jednotne. Chyba, ktorú jedinec urobí, sa hodnotí ako chyba celej rodiny. Čin hodný úcty, posilňuje prestíž rodiny. Dobře vychované dieťa žije v úcte k svojej rodine až do sobáša. Funkcie muža a ženy sa v rodine dopĺňajú. Rodina sa zakladá po narodení prvého dieťaťa. Dieťa je vždy prínosom do rodiny“ (Liegeois,1995,s.77).

Výstižne charakterizujú vzťah Rómov k rodine staré rómske príslovie:

„Oda dženo mardo, so ačhiľa a čoro, oda mek goreder so hini korkoro“

(Zle je tomu, kto je chudobný, ešte horšie tomu, kto je sám)

„Narodenie dieťaťa je veľká udalosť a radosť, pretože na svet prichádza nový život, ktorý rastie a poznáva svet okolo seba. Je známe, že Rómovia milujú svoje deti. Viac sa venujú najmä prvým deťom, ktoré, keď dorastajú, starajú sa o svojich mladších súrodencov. Rómskym mamičkám záleží hlavne na tom, aby ich deti neboli hladné, aby boli zdravé a veselé.“(Mann,2000,s.32). Už pri narodení dieťaťa sa až do jeho krstu necháva zažaté svetlo v noci pri spánku, má chrániť nový život pred zlými silami.

„V rómstve je kmotorstvo veľmi dôležité, pretože Rómovia, ktorí sú dobrí a navzájom si rozumejú chcú byť medzi sebou ešte viac. Pred samotným krstom žena nesmie chodiť nikam na návštevu, ani sa ukazovať na ulici (len ak ide k lekárovi) .“(Stojka, Pivoň,2003,s.8). Taktiež sa malým deťom dáva okolo ruky červená šnúrka alebo červené oblečenie, ktoré má za úlohu chrániť dieťa pred tzv. úrekom.

„Nad uchovávaním prastarých zvykov bdeli ženy najmä však vážená staršia žena, ktorá rozumela i liečeniu ,vešteniu a čarovaniu a nazývali ju phuri daj (stará matka). Ženy pred pôrodom sa mali pozeráť len na pekné veci ,byť veselé, mali jesť všetko na čo dostali chuť. Nemali sa pozeráť na nepekných či nezdravých ľudí, na rôzne zvieratá ktoré boli považované za nepekné(napr. hady, žaby)“(Mann,2000,s.35). Dieťa, ktoré sa narodí, by sa nemalo voziť po vonku ani po návštevách až do svojho krstu.

Taktiež ako pri narodení, máme zvyk aj pri úmrtí, ktorý dodržujeme. Preukazujeme ním úctu k mŕtvemu a jeho rodine. Teda keď zomrie nejaký Róm, jeho príbuzní, blízki

a kamaráti prídu k nemu domov a bdejú nad zosnulým. Každý prinesie čo môže, podľa svojich možností, nejaké to občerstvenie. Sme bdelí celú noc, väčšinou tri dni až do pohrebu. Nevieť či je to dobré na jednej strane to zaťažuje smútiacu rodinu, ale na druhej strane smútok a bolesť im nedá spať.

„Ďalším zvykom, ktorý nepochybne patrí k Rómom je Rómska pieseň. Ide s Rómami od mladosti až po starobu. Ten, kto vie spievať musí sa vedieť i zabávať. O Rómskej piesni môžeme povedať, že sa ani tak nespieva, ako skôr rozpráva, pretože sa v nej odohráva celý dej minulého, ale i súčasného života Róma či Rómky. Musíme však konštatovať, že je veľkou škodou, že naši predkovia nevedeli čítať ani písať, tak by sa najmä staršie piesne mohli zaznamenať písomnou formou pre ďalšie generácie. I tak sa, ale väčšina zachovala, pretože ich naučili svoje deti a tie ich potom učili spievať svoje deti“ (Stojka, Pivoň, 2003, s. 108).

Rodina a priatelia sú pre nás Rómov to najdôležitejšie čo máme a kam sa stále môžeme vrátiť, keď nás život prekvapí nepríjemnými zážitkami. Ale doba sa mení a celá rodina sa stretáva väčšinou už len na tzv. nociach (pohreboch) a svadbách čo je dosť smutné.

1.1.3 Účel výkonu trestu odňatia slobody

Účel výkonu trestu (VT) – je to ochranná funkcia zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom, zabrániť odsúdenému v páchaní ďalšej trestnej činnosti, vytvoriť podmienky na výchovu odsúdeného k tomu, aby viedol riadny život, odradiť ostatných od páchania trestného činu, vyjadriť morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou. Základné zásady- rešpektovanie ľudskej dôstojnosti odsúdeného nesmie byť použité žiadne kruté zaobchádzanie, trest sa vykonáva nestranné, žiadna diskriminácia, máme použiť také postoje a schopnosti, ktoré odsúdenému pomôžu pri návrate do spoločnosti. Kriminológia je veda o zločine, o páchatel'ovi, o štruktúre, príčinách, ktoré spôsobujú zločinnosť, o spôsoboch a prostriedkoch predchádzania zločinnosti, o dôsledkoch spáchaného zločinu a o obet' zločinu. Predmet kriminológie- trestný čin (ďalej len TČ) – jav nebezpečný pre spoločnosť, protiprávny čin trestná činnosť- ako hromadný jav, súhrn spáchaných trestných činov v danej spoločnosti za určitý časový úsek. Ako prostriedky boja proti zločinnosti sú predchádzanie páchania trestných činov a zníženie počtu TČ. Ako interný predpis, ktorý zahŕňa základné povinnosti a zákazy ods. č. 93/2008 je ústavný poriadok, ktorý schvaľuje riaditeľ ústavu. Obsahuje základné práva a povinnosti obvinených a odsúdených. Sú povinný dodržiavať poriadok, za porušenie ústavného poriadku môže

príslušník navrhnuť disciplinárny trest (ďalej len DT). Ústavný poriadok (ďalej len ÚP) je v ústave umiestnený na každom oddiele a na miestach bežne prístupných odsúdeným a verejnosti ak sú odsúdení ubytovaní na celách, umiestni sa v každej cele. Odsúdení sa v záujme nerušeného priebehu života v ústave čo najskôr po nástupe na výkon trestu oboznámi s ustanoveniami ÚP. Základné zásady trestného konania právnej idey, ktorým toto vedúce postavenie priznáva zákon č. 300/2005. Sú základom na ktorom je vybudovaná organizácia trestného konania a úprava činnosti týchto orgánov. Sú upravené predovšetkým v Ústave SR v európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Podmienečné prepustenie z VT – odsúdení sa podmienečne prepustí na základe písomného rozhodnutia súdu na verejnom zasadnutí, ktorý súd vydá na základe hodnotenia odsúdeného z posudzovaní o podmienečnom prepustení. Návrh na podmienečné prepustenie podáva sám odsúdený alebo jeho príbuzní. Prečin do 5 rokov – polovica trestu, do 10 – 2/3 trestu, nad 20- 3/4 trestu a tak isto aj doživotne odsúdení majú právo podať žiadosť o podmienečné prepustenie po 25 rokoch odpykania trestu. Zbor väzenskej a justičnej stráže (ďalej len ZVJS) okrem zabezpečenia VV a VT ešte ďalej zabezpečuje ochranu a stráženie objektov zboru, zabezpečuje, penitenciárnu starostlivosť odsúdeného vo VT zabezpečuje zamestnávanie odsúdeného a obvineného, zabezpečuje ochranu a poriadok na súdoch, prokuratúre a tiež v oblasti objektu zboru a súdov, zabezpečuje a vykonáva eskorty na území SR, zabezpečuje sebaobrannú starostlivosť pre príslušníkov a zamestnancov, obvinených a odsúdených, vykonáva program ochrany svedka VV a VTOS, odhaľuje trestnú činnosť(ďalej len TČ), príslušníkov, obvinených, odsúdených, zisťuje ich páchatel'a, plní úlohy orgánu štátnej správy v rozsahu svojej pôsobnosti. Základy trestnej zodpovednosti- zákon č. 300/2005. Vek – kto v čase spáchania TČ nedovíši 14 rokov svojho veku, nie je trestne zodpovedný. Pre trestný čin sexuálneho zneužívania nie je trestne zodpovedný ten, kto v čase činu nedovíšil 15 rokov. Nepříčetnosť- kto pre duševnú chorobu v čase spáchania TČ nemohol rozpoznať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný, ak zákon neustanovil inak. TČ je protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v trestnom zákone. Ak tento zákon neustanovuje inak (okolnosti vylučujúce protiprávnosť činu- nutná obrana, krajná núdza).Druhy TČ 1. prečin – TČ spáchaný z nedbanlivosti do 5-tich rokov, úmyselný trestný čin za ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou 5 rokov. TČ 2. zločin – je myslený TČ s hornou hranicou prevyšujúcou 5 rokov. TČ 3. obzvlášť závažný zločin – nad 10 rokov. Diferencia odsúdeného vo VTOS zákon č. 93/2008 vonkajšia diferenciácia je VT podľa stupňa

stráženia, riadi sa zásadou, že čin je vyšší stupeň stráženia, tým je väčší rozsah obmedzení.

Vnútoraná diferenciácia- je umiestňovanie odsúdených do oddielov a skupín v rámci toho istého skupinového stráženia na zvýšenie účinnosti zaobchádzania s odsúdeným. Odsúdení sú spolu ubytovaní a spravidla aj spolu pracujú a podieľajú sa na plnení určitých cieľov. Význam tohto rozdelenia spočíva v oddelení menej narušených odsúdených od viac narušených odsúdených za účelom vyplňovania individuálnym programom zaobchádzania ako i prostriedkov na dosiahnutie účelu VTOS. Odsúdenému sa ďalej zakazuje kontakt s inými osobami vstupovať a pohybovať sa bez sprievodu príslušníka mimo vymedzeného priestoru, tetovať a zhotovovať piercing, predstierať ochorenie vyrábať návykové látky, vyrábať predmety, ktoré by mohli byť použité na ohrozenie bezpečia inej osoby, zúčastňovať sa hazardných hier, vykonávať činnosť, ktorou sa poníža ľudská dôstojnosť, prechovávať tlačoviny propagujúce národnostnú, rasovú, náboženskú, etnickú nevraživosť, prechovávať mobilný telefón, fajčiť mimo vyhradeného priestoru.

Styk s advokátom a inou osobou – odsúdený má právo na poskytovanie právnej pomoci advokátom, alebo inou osobou, ktorá ho zastupuje v inej právnej veci, ktorá ho môže v medziach svojho splnomocnenia zastupovať. Korešpondovať a hovoriť s odsúdeným môže v čase od 07:00 do 18:00 hod. v pracovných dňoch a v sobotu do 15:00 hod. Riaditeľ ústavu zabezpečí, aby príslušník mohol rozhovor vidieť nie však počuť.

Zákon o výkone trestu odňatia slobody § 11 zákona č. 475/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov definuje pojem zaobchádzania s odsúdeným ako súhrn aktivít, ktorých účelom je diferencovaným spôsobom zabezpečiť výkon práv a povinností podľa tohto zákona podporovať a rozvíjať zmysel pre zodpovednosť, dodržiavanie zákonov a spoločenských noriem, pozitívne osobnostné vlastnosti, úctu k iným, sebaúctu a pozitívny vzťah k rodine. Pri zaobchádzaní s odsúdeným sa dbá aj na obmedzovanie nepriaznivých vplyvov väzenského prostredia.

„ Penitenciárne zaobchádzanie s odsúdenými – vyjadruje všetky aktivity smerujúce k plneniu účelu trestu odňatia slobody a pritom aby sa odsúdeným neuškodilo. To znamená aby sa nezhoršil stav ich osobnosti ako bol pred uväznením a takisto ich telesné a duševné zdravie. Obsahom penitenciarneho zaobchádzania vo VTOS je resocializačné zaobchádzanie s odsúdeným, ktoré má za cieľ pozitívne vplývať na jeho osobnosť. Túto úlohu by mali plniť všetci príslušníci zboru. Toto ale nemení nič na tom, že charakteristickou črtou trestu je vždy ujma, ktorá v prípade trestu odňatia slobody spočíva v určitom obmedzení základných občianskych práv a slobôd. Základným cieľom trestného

práva je podľa väčšiny autorov i podľa nášho trestného práva ochrana spoločnosti pred kriminalitou“ (Novotný, Zapletal a kol. 2004, s.213). Trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou za spáchaný trestný čin. Prezentuje názor, že tresty majú byť mierne a primerané deliktom, trest smrti sa má udeľovať iba za vraždu a mučenie, ktoré poburuje humanitu.

V SR sa rešpektuje ústava Slovenskej Republiky s 1992 roku, ktorá bola už niekoľko krát novelizovaná. Ústava zaručuje okrem rešpektovania ľudských práv a slobôd aj spôsob akým môžu byť tieto práva a slobody obmedzené. V ústave SR sa občanom zaručuje, že pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel (druhá hlava prvý oddiel čl.13 ods. 4 list NRSR č. 460/1992 Z.z). Zákon NRSR č. 300/2005 Z.z (trestný zákon) v rámci ukladania trestov za jednotlivé trestné činy sa delia na prečiny sú väčšinou ukladané za previnenia menej závažného charakteru a zločiny – trestné činy závažného charakteru. Okrem ukladania trestov môže súd uložiť aj ochranné opatrenia do ktorých patria: ochranné liečenie, ochranná výchova, ochranný dohľad. Takéto tresty súd nariaďuje páchatel'om trestných činov z dôvodu liečby závislosti, z dôvodu dovŕšenia riadnej výchovy u mladistvého alebo dohľadu nad opakovaným trestom páchatel'a závažnej trestnej činnosti. Pohyb v rámci skupín sa realizuje smerom nahor i nadol. V § 14 NRSR č.478/2005 Z.z.

Do vnútornej diferenciacie sú odsúdení zaradení aj na základe osobnostných predpokladov. Kultúra – za podporu a prehlbovanie všeobecného vzdelávania odsúdených, zmysluplné využitie voľného času a rozvoj fyzického a psychického zdravia sa v ústavoch na VT realizujú kultúrne - osvetové činnosti. Zákon o VTOS § 33 definuje kultúrne osvetovú činnosť súhrnom záujmových aktivít a aktivít vo voľnom čase, ktoré odsúdenému sprostredkujú sústavu akceptovateľných vzorcov konania a správania medziľudských vzťahov, úcty k životu a spoločnosti. Obsah tejto činnosti je predovšetkým tento – premietanie videofilmov, realizácia prednášok, besied, kurzov a športových aktivít. Odsúdení hrávajú žolíkový a šachový turnaj. Táto činnosť sa vykonáva v čase osobného voľna odsúdených. Taktiež je to knižnica a ak to podmienky ústavu umožňujú môžu odsúdení pod odborným dozorom pedagóga vydávať vlastný časopis. § 53 vyhlášky MSSR č. 368/2008 Zz. Ak odsúdení a obvinení uložené podmienky odmietajú plniť hrozí im disciplinárny trest ako je samoväzba, samostatné ubytovanie, pokarhanie, neumožnenie nákupu. Ak sú obvinení a odsúdení agresívni, použijú sa donucovacie prostriedky v rámci zákona (hmaty, chvaty, údery, kopy sebaobrany). Zákon o VTOS v § 50 uvádza, že opačné chovanie odsúdeného, obvineného a dlhodobé pozitívne výsledky dosahované pri vedení

programu zaobchádzania plnení pracovných povinností, sa udeľujú obvinenému a odsúdenému disciplinárne odmeny.

Trest odňatia slobody- V § 46 – 47 novelizovaného trestného zákona NRSR č. 300/2005 Z.z je upravené ukladanie a výkon jednotlivých trestov. Podľa tohto zákona trest odňatia slobody možno uložiť ako trest na dobu určitú, najviac 25 rokov alebo na doživotie. Trest odňatia slobody na doživotie môže súd uložiť iba za trestný čin, za ktorý to tento zákon v osobitnej časti dovoľuje a ten za podmienok, že uloženie takého trestu vyžaduje účinná ochrana spoločnosti a nie je nádej, že by páchatel'a bolo možné napraviť trestom odňatia slobody na dobu 25 rokov. Novelizovaný trestný zákon upravuje aj výkon trestu odňatia slobody mladistvých. Účelom VTOS je zabezpečiť ochranu spoločnosti pred odsúdením tým, že sa mu bráni v ďalšom páchaní trestnej činnosti a vytvárajú sa také podmienky, kde sa odsúdení zaradí do spoločnosti plnohodnotne (resocializuje). Zaobchádzanie s odsúdenými ako aj samotný výkon trestu odňatia slobody sa vykonáva diferencovaným spôsobom. Diferencované zaobchádzanie je založené na diferencovanom strážení, pohybe a kontakte a diferencovaným spôsobom sa zabezpečuje aj realizácia práv a povinností odsúdeného. V Slovenskom väzenstve sa využíva vonkajšia a vnútorná diferenciácia. Základným kritériom diferencovaného zaobchádzania je režim. Zaobchádzanie v rovnako označenej diferenciačnej skupine v ústavoch s rôznymi skupinami strázenia býva rôzne. S cieľom lepšieho zaobchádzania a práce s odsúdenými sa vykonáva vnútorná diferenciácia. Odsúdení vykonávajú trest v diferenciačnej skupine A,B,C alebo v špecializovanom oddiele. V špecializovanom oddiele sa diferenciačná skupina neurčuje. Výnimku tvorí oddelenie doživotných trestov, kde sa používa diferenciačná skupina D1 a D2 (§ 9 vyhlášky MSSR č. 368/2008 Z.z). Pod vnútornou diferenciáciou taktiež rozumieme začlenenie odsúdených v rámci jednotlivých stupňoch strázenia do skupín a oddielov na základe narušenia osobnosti.

1.2. Výchova, práca a rómska komunita

„ Výchova je zámerné nie náhodné pôsobenie. Profesionáli sú špeciálne pripravení na túto prácu .Ten, kto vychováva by mal poznať model osobnosti. Model takej osobnosti, ku ktorej chce vychovávaného priblížiť. Človek sa musí prispôbiť dobe a trhu ,preto je dôležité aby na sebe neustále pracoval a vzdelával sa. Požiadavky doby sa menia, každý z nás musí byť v istom zmysle flexibilný a prispôbovať sa požiadavkám trhu. Rozvíjanie osobnosti vo výchove a prostredníctvom výchovy predstavuje jeden z kľúčových konceptov definície výchovy. Pojem rozvíjanie, je súbor procesov, v ktorých dochádza

k funkčným zmenám: deriváciám vlastností v čase. Rozvíjanie je o tom ,že výchova má mať pozitívne hodnotené zameranie, teda prostriedky ktorými motivujeme ,by mali byť pozitívne“(Zelina,2004,s.84).

„Výchovu sme definovali ako zámerné pôsobenie na procesy učenia a socializácie s cieľom premeniť, pretvárať človeka. V užšom zmysle ju chápeme ako plánovité, cieľavedomé, zámerné pôsobenie na tvorbu hodnotových postojov, mravné konanie a presvedčenie. Zmyslom výchovy má byť kultivovaná bytosť otvorená problémom súčasnej civilizácie“(Bakošová,1994, s.19).

„ K cieľom výchovy je sformovaná osobnosť, ktorá sa vyznačuje tým, že je schopná účinne komunikovať, tvoriť , má zdravé sebavedomie a dokáže pozitívne hodnotiť druhých“(Spiazzi,1997,s. 48).

„ Každá výchova v sebe obsahuje axiologický rozmer. Etika zasahuje každú oblasť života človeka. Každý človek, ktorý vychováva a chce vychovávať alebo vyformovať z človeka celistvú bytosť, by mal byť sám osobnosťou. Osobnosť je systém regulujúci vzťah človek- svet. Regulácia osobnosti sa deje: 1. Biofyziologickými mechanizmami (hlad, smäd, sexuálny pud, spánok). Ak sa nám chce spať, sme hladní nemôžeme podávať výkony. 2. Pudovo- emocionálna úroveň regulácie(sympatia, nesympatia voči ľuďom, veciam). Ide tu o kontrolu pudov a inštinktov. Ak ich človek nereguluje stáva sa závislým. 3.Kognitívna (poznávací) úroveň regulácie je regulácia rozumom, poznaním, inteligenciou, skúsenosťami. 4. Regulácia osobnými hodnotami alebo integrovaním Ja predstavuje najvyššiu úroveň sebaregulácie, uvedomenie si seba samého, svojich cieľov možností. Umožňuje nám lepšie definovať seba samého, vzťahy s druhými ľuďmi a so svetom“ (Olivar,1992, s.50).

„ Sme presvedčení, že zlepšenie edukácie, je modernizácia vrátane lepšej, špecifickej prípravy učiteľov, zlepšenia podmienok edukácie a zlepšenia suportívnych služieb môžu významne pomôcť riešiť „ rómsku otázku“, a to v širšom kontexte riešenia zlepšenia vzdelávania detí zo znevýhodneného prostredia, ale aj vzdelávania všeobecne. Predpokladáme , že nestačí len vzdelanie a vzdelávanie rómskych detí, ale že musí ísť o komplexný proces celoživotnej edukácie zameranej na kľúčové, životné kompetencie človeka“(Zelina a kol., 2001,s.6).

„ Výchovu pritom nemožno merať, jej výsledok je vidieť až po čase. Proces výchovy prebieha v rodine, škole, vo voľnom čase. No prebieha aj nezámerné výchovné pôsobenie. Tak ako pripomenul Pestalozzi, nezámerné výchovné vplyvy majú silnejší vplyv ako zámerné. V súčasnom období to platí najmä o masovokomunikačných prostriedkoch.

Osobitné miesto má televízia, ktorá je v období pracovnej zaneprázdnenosti rodičov omnoho silnejším činiteľom ako rodinná či školská. Podstatnými znakmi výchovy sú cieľavedomosť, zámernosť, sústavnosť, organizovanosť. Uskutočňuje sa v nej vzťah (interakcia) vychovávaný- vychovávajúci“(Bakošová,2008,s.50).

„ Na Slovensku v súčasnosti žijú Rómovia ako etnická menšina. Ich život v našom štáte znamená problém z hľadiska ich sociokultúrnej , etnickej odlišnosti. Podľa sociologických charakteristík, (Lubelcová,2005) táto menšina predstavuje tradičné odlišnosti, ktoré vytvárajú odlišný spôsob života. Spočíva v kočovnom spôsobe života, ktorý pochádza z toho, že Rómovia nemali vzťah k pôde, nepatrilo im žiadne územie. Z toho bol odvodený ich provizórny spôsob života. Charakteristickou dnešnou demografickou črtou rómskeho etnika je nízka práceschopnosť a život zo sociálnych dávok. Neplánujú prerozdelenie financií na dlhšie obdobie, ale žijú pre prítomnosť. V tejto súvislosti Rómovia radi oslavujú, najmä v dni vyplácania soc. dávok. Túto skutočnosť využívajú úžerníci, ktorí im poskytnú tovar zdarma a zarábajú na ich prostoduchosti“(Hanobík,2005, s.20)

„ V druhej polovici 20. Storočia sa začali zvyrazňovať humanistické postoje voči Rómom. Mení sa postoj k nim, silnie trend posilňovať prevenciu a sociálnu kontrolu, ktoré by zabránili konfliktom a obmedzili možnosti prekračovania verejného poriadku. Tak vznikla sociálna prevencia založená na prístupe „ zlu a nešťastiu radšej predchádzať ,ako trestať „, Rómovia sa boja byť pod dozorom , boja sa zatiahnutia do systému sociálnej ochrany, ktorej cieľom je pomoc, ale z ktorej vyplývajú určité povinnosti. Tieto povinnosti nemôžu plniť, lebo nezodpovedajú ich spôsobu života“(Bakošová,2008, s.174)

„V dekáde Rómov 2005-2015 je iniciatíva podporovaná inštitútom otvorenej spoločnosti(Open Society Institute) a Svetovou bankou (Word Bank). J e to prvé medzinárodné úsilie tohto druhu v boji proti diskriminácii a snahou zabezpečiť Rómom rovnosť prístupu k vzdelávaniu, bývaniu, zamestnanosti a zdravotníckej starostlivosti. Bol vyhlásený vo februári 2005 a podporený deviatimi krajinami strednej a východnej Európy, Program Dekáda inklúzie Rómov má tiež podporu Európskej komisie, Rozvojovej banky Rady Európy a Rozvojového programu OSN. Partnerov programu spája vízia preklenúť v priebehu 10 rokov priepasť sociálnych a životných podmienkach medzi Rómami a nerómskou populáciou, ako aj prelomiť uzavretý kruh chudoby. Deklarovaním zámerom je urýchliť pokrok v zlepšení sociálnej inklúzie a ekonomického stavu Rómov. Program Dekáda je motivovaný vernosťou k spoločným hodnotám sociálnej inklúzie a antidiskriminácie, podporením rovnosti príležitostí a odstránenie segregácie.

Stredobodom hodnotového rámca a vízie projektu je záväzok prijať inovatívne prístupy, podporovať medzinárodnú spoluprácu, transparentnosť a účasť Rómov“(Roma Inclusion 2005-2015). Skutočný život nie je žiadna teória, či niečo napísané a myslíme si, že dozrel čas pre Slovensko začať naozaj konať, aby sme v budúcnosti mohli predísť mnohým problémom .

„Neoddeliteľnou súčasťou transformačného procesu ekonomiky a spoločnosti je realizácia politiky zamestnanosti ako súčasť hospodárskej politiky, ktorá je zároveň úzko prepojená s regionálnou politikou, so sociálnou politikou a s politikou v oblasti rozvoja ľudských zdrojov, resp. so vzdelávacou politikou. Znevýhodnenie osôb vo výkone trestu odňatia slobody spočíva v tom, že sú po návrate na slobodu voči ostatným členom spoločnosti primárne v nevýhode získanou „stigmou trestaného“ , sekundárne svojim nedostatočným vzdelaním, kvalifikáciou, nedostatkami v sociálnych a komunikačných zručnostiach“(Černý,Dunár,3/2009, s.17).

To znamená, že Rómovia po odpykaní trestu prichádzajú do tvrdej reality, kde ich nezamestná žiadna firma. Preto sú odkázaní sa vzdelávať a získavať pracovné návyky vo vnútri ústavu, aby potom mali lepšiu šancu si nájsť prácu. Všetci, vieme aká je skutočnosť. Z praxe vieme povedať, že medzi odsúdenými sa nachádzajú aj takí, ktorí nemajú ukončenú ani povinnú školskú dochádzku, dokonca sa nájdu aj negramotní odsúdení. Takýto odsúdení sú odkázaní na pomoc spoluväzňov. Ťažko sa zamestnajú aj Rómovia , ktorí sú na slobode z dôvodu predsudkov majoritnej spoločnosti. Preto aj motivácia odsúdených Rómov je veľmi nízka. Ich pozícia v spoločnosti je oslabená a spoločenský status znížený. Hoci v ústave u tejto skupiny nastal pokles ich podielu na celkovej evidovanej nezamestnanosti, jeho intenzita je taká nevýrazná, že tieto rizikové skupiny si naďalej vyžadujú zvýšenú pomoc pri uplatnení na trhu práce. Niektoré ústavy sa zapojili do projektu zameraného na znižovanie kriminality a nezamestnanosti formou zamestnania a zvyšovania odbornej a vzdelanostnej úrovne odsúdených.

Takýto projekt je realizovaný v ústave na výkon väzby v Prešove. „ Projekt vypracovala a predložila nezisková organizácia REIS Prešov v roku 2007 a pozostával z dvoch etáp. Prvá etapa: teoretické školenia, druhá etapa: praktické školenia. Cieľom školení oboch etáp bolo predovšetkým uľahčiť uchádzačom ich pozíciu na trhu práce, a zároveň prispieť k tomu, aby boli uchádzači schopní v súčasných podmienkach na trhu práce lepšie prispôbiť svoje schopnosti a zručnosti ponuke práce, a aby dokázali na túto ponuku flexibilne reagovať. Cieľovou skupinou boli osoby pripravujúce sa na návrat z výkonu trestu odňatia slobody. Kurzy boli realizované v období od apríla 2008 do

decembra 2008. Z dlhodobého hľadiska sa projektu zúčastnilo 56 odsúdených, z toho 11 na otvorenom oddelení a 45 na oddelení výkonu trestu Sabinov. Etapa- teoretická výučba: akreditované vzdelávacie kurzy: počítačový, základy anglického jazyka, sociálna komunikácia, právne predpisy, psychologické poradenstvo. Etapa- praktická výučba: akreditované vzdelávacie aktivity: montér suchých stavieb, murár, inštalatér, tesár. Najvyšší počet odsúdených sa zúčastňoval počítačového kurzu a naopak najnižší právnych predpisov. Do praktickej výučby boli zahrnuté projektové aktivity v podobe rekvalifikačných kurzov. Vzdelávanie zohľadňuje špecifiká a potreby stanovenej cieľovej skupiny, môže prispieť k zmene postoja odsúdených k vzdelávaniu všeobecne, k zvýšeniu ich motivácie vzdelávať sa“(Janiga,Smetanová,3/2009,s.24).

„ Ústav Leopoldov bol dlhé roky známy tým, že sa tu realizovali rôzne formy vzdelávania odsúdených. Vychádzalo sa zo skúsenosti, že vzdelávanie má značný pozitívne formujúci účinok na osobnosť odsúdeného a na druhej strane získanie vzdelania umožňuje odsúdeným po skončení výkonu trestu úspešne sa zaradiť do pracovného procesu, čím sa u nich znižuje riziko recidívy. Z realizovaných môžeme spomenúť kurzy pre negramotných a pologramotných, kurzy na doplnenie základného vzdelania, učňovské vzdelávanie v odboroch obrábač kovov, elektromechanik pre stroje a zariadenia, mechanik opravár a dvojročný odbor strojárka výroba. Priemerne sa na vzdelávaní zúčastňovalo každý rok 150 odsúdených. Okrem toho sa uskutočňovali kurzy: zvärač, viazač bremien, vodič vysokozdvížneho vozíka a pod. V rokoch 2000 – 2004 bolo realizované maturitné štúdium, do ktorého boli prijatí najúspešnejší absolventi učňovského vzdelania a štúdium úspešne ukončilo 8 absolventov. Boli realizované kurzy anglického jazyka, nemeckého jazyka a práce na počítači. Od septembra 2006 sa začala spolupráca ústavu s občianskym združeným Euroeducation. V roku 2008 ústav prijal ponuku zúčastniť sa ako partner pri realizácii projektu „ zlepšovanie životných podmienok a zamestnanosti osôb pripravujúcich sa na návrat z väzby a z výkonu trestu odňatia slobody prostredníctvom rozvoja všeobecných znalostí a zručností realizovaného občianskym združeným Euroeducation. Do vzdelávania sa pôvodne prihlásilo celkom 204 odsúdených a obvinených a realizovalo sa v dvoch turnusoch. Záujem o vzdelávanie zo strany odsúdených bol spočiatku veľký, ale v priebehu prvého týždňa sa začal postupne vytrácať. Kurzy ukončilo 135 odsúdených a obvinených. Väčšina z nich vyjadrila želanie pokračovať najmä v kurze anglického jazyka ako pokročilejšou formou konverzácií a formou krúžku v práci na počítači“(Ivica,4/2010,s.36).

„ Pozitívnu úlohou v tom zohrala aj prítomnosť inštruktorov, ktorí dohliadali na disciplínu na vyučovaní a plynulý priebeh vzdelávania. Na vzdelávaní sa celkovo podieľalo päť externých a dvaja interní lektori. Na zabezpečenie realizácie kurzov bolo zo strany Euroedukacion dodané do ústavu potrebné zariadenie. Napr. pre realizáciu kurzu kuchár to bola cvičná kuchynka a materiál potrebný na prípravu jedál. Kurz záhradník bol zabezpečený ručným nradím a elektrickými kosačkami. Vzdelávanie v podobe kurzov má svoje výhody a nevýhody. Výhodou je možnosť veľkého počtu preškolených osôb za relatívne krátku dobu. Nevýhodou je krátke výchovné pôsobenie na osobnosť odsúdeného. Z doterajších skúseností vieme, že najväčší prínos má dvoj až trojročné učňovské vzdelávanie. Počas neho je dostatočne dlhý čas na osvojenie si nových pracovných návykov a tiež na výchovné pôsobenie odsúdeného. V budúcnosti vidíme ako ideálne spojenie učňovského vzdelávania s doplnkovými kurzami, napríklad spojenie učňovského odboru opravár so zvaračskými kurzami, elektromechanik s jazykovými kurzami a pod. (Černý,Dunár,3/2010,s.37).

Zaobchádzanie s odsúdenými je v zmysle zákona č. 475/2005 Z.z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon) súhrn aktivít, ktorých účelom je diferencovaným spôsobom zabezpečiť výkon práv a povinností, podporovať a rozvíjať zmysel pre zodpovednosť, dodržiavanie zákonov a spoločenských noriem, pozitívne osobnostné vlastnosti, úctu k druhým, sebaúctu a pozitívny vzťah k rodine.

Podľa §§ 42-45 zákona NRSR č. 475/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov sa odsúdený zaraďuje do práce v súlade s účelom výkonu trestu, pritom sa prihliada na zdravotný stav, využitie pracovnej kvalifikácie a plnenie cieľov programu. Odsúdený zaradený do práce je povinný dodržiavať pracovnú disciplínu (riadne plniť pracovné úlohy, využívať pracovný čas a prostriedky zverené na výkon prác). Zamestnanie odsúdených je jedným z najpozitívnejších prostriedkov v štruktúre zaobchádzania, ktoré je chápané ako veľmi významný a ťažiskový bod v procese resocializácie. Práca a pracovné zaradenie ovplyvňuje medziludské vzťahy, spokojnosť, rieši rad problémov súvisiacich s vyrovnávaním sa so záťažovými faktormi, stresovými a konfliktnými situáciami, teda pôsobí ako kompenzačný mechanizmus odbúravania negatívnych postojov spojených so životom vo výkone trestu odňatia slobody. Práca je chápaná predovšetkým ako mentálno-hygienický faktor, pretože ide o nadobúdanie postojov, ktoré majú kladný vplyv na získanie správnych pracovných návykov a zručností, a tým v pozitívnom smere ovplyvňuje a zabraňuje vo výkone trestu odňatia slobody, degradácií osobnosti, a následne i potláčaniu

negatívnych postojov. Prácou sa predchádza fyzickým a psychickým poruchám z tzv. nečinnosti na cele, ale aj negatívnym postojom voči výkonu trestu. Vo väzení ju schvaľujú odborníci, pretože má jednoznačne pozitívny vplyv na prevýchovu odsúdených a prípravu na začlenenie do spoločnosti, dokonca existujú typy ľudí, pre ktorých je terapiou.

„Priaznivú úroveň zamestnanosti sa v roku 2008 darilo dosahovať v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Dubnica nad Váhom i napriek nárastu počtov odsúdených, ich zhoršujúcej sa profesionálnej skladbe z hľadiska možností zaradenia do práce, zložitým podmienkam v ekonomickom prostredí. V roku 2008 bol celkový priemerný počet odsúdených v ústave 432, čo je v porovnaní s rokom 2007 o 10 osôb viac.“(Ivica,4/2010,s.35).

„Výsledky zamestnávania v ústave Leopoldov: odsúdení sú zamestnávaní v strediskách vedľajšieho hospodárenia alebo vo vnútornej prevádzke ústavu. Napriek svetovej hospodárskej a finančnej kríze, ktorá vznikla vo IV. štvrtroku 2008 a bola dôvodom zrušenia niektorých stredísk vedľajšieho hospodárenia(d'alej len VH) zo strany zmluvných partnerov. Priaznivú úroveň zamestnanosti v ÚVTOS a ÚVV Leopoldov sa v roku 2009 darilo dosahovať i napriek nárastu počtov odsúdených, ich zhoršujúcej sa profesionálnej skladbe z hľadiska zaradenia do práce, zložitým podmienkam v ekonomickom prostredí. Plán zamestnanosti odsúdených v strediskách vedľajšieho hospodárstva na rok 2009 bol stanovený na priemerný počet 290 odsúdených. Pracoviská vnútornej prevádzky tvoria v súčasnej dobe nasledovné pracoviská: údržba, garáže, vývarovňa administratívnej budovy(d'alej len AB), kuchyňa odsúdených, upratovači AB, práčovňa, holič, knižnica, chodbári VV, zdravotné stredisko, ústredný sklad, kotolňa, tlačiareň, chodbári VT. Strediská vedľajšieho hospodárstva sú zriadené vo vnútorných priestoroch ústavu. Stredisko VH č.2 KIA : montážne práce klipov na gumené okien a dverí pre automobilový priemysel - zaradených 38 odsúdených. Stredisko VH č.3 dodávky práce: práca pre rôzne spoločnosti: ručné šitie dámskej a pánskej obuvi - zaradených priemerne 103 odsúdených. Stredisko VH č.3 Autokáble: kompletizácia káblových zväzkov - zaradených 25 odsúdených. Stredisko VH č.3Doručenky: práce pre Tlačiareň ZVJS, výroba tlačív pre súdy - zaradených 31 odsúdených. Stredisko VH č.3 Seppak: triedenie separovaného odpadu – pracovisko sa zrušilo. Stredisko VH č.5 Pekáreň: vlastná výroba (chlieb, pečivo) - zaradených 10 odsúdených. Stredisko VH č.6 Metal: výkon sústružníckych, lisiarskych a zvaračských prác - zaradených 11 odsúdených. Stredisko VH č. 7 Leon: výroba saponátových, čistiacich, kozmetických a leštiacich výrobkov - zaradených 16 odsúdených. Stredisko VH č.9 D-Falco: zvaračské, strojárské,

montážne a zámočnicke práce - zaradených 6 odsúdených. Stredisko VH č.10 Autokoberce: pomocné práce pri výrobe textilných autokobercov - zrušené. Stredisko VH č. 11 Torson: zvaračské, strojárske, montážne a zámočnicke práce - zaradených 35 odsúdených“(Ivica,4/2010,s.37).

„ Ústav zamestnával v roku 2009 priemerne 411 odsúdených a obvinených. Udržať stabilnú úroveň zamestnanosti odsúdených v podmienkach nestabilnej výrobnjej sféry podriadenej trhovému mechanizmu, súčasnej svetovej hospodárskej a finančnej kríze a pri praktickom vyčerpaní interných možností zboru, za súčasnej potreby súladu s normami a praxou Európskej únie, je možné len za predpokladu s chápania tejto problematiky ako otvoreného programu štátu. Pri zaradovaní odsúdených do práce si to vyžaduje zabezpečiť aj určitý podiel na realizácii štátnych a verejných zákaziek. Pozitívom do budúcnosti v oblasti zamestnávania odsúdených a obvinených v ÚVTOS a ÚVV Leopoldov je skutočnosť , že o spoluprácu na roky 2010, až 2012 s ÚVTOS a ÚVV Leopoldov v tejto oblasti prejavili záujem zmluvní partneri, ktorí s ústavom spolupracovali do konca roka 2009“ (Ivica,4/2010,s.38).

Nie každý Róm sa môže zamestnať a byť finančne nezávislý. Z dôvodu nízkej vzdelanosti, neprispôsobivosti a v neposlednej rade predsudkami a nedôvery majority. Na človeka nepôsobia len pozitívne vplyvy okolia, často je veľmi ťažké ubrániť sa aj negatívnym vplyvom a odchýlkam.

1.2.1 Vplyv sociálneho prostredia na páchanie trestnej činnosti

„Každý človek je však do určitej miery prirodzene rezistentný voči negatívnym vplyvom. Príčin prečo jedinec podľahne negatívnym vplyvom môže byť veľké množstvo, napr. genetická podmienenosť, mentálna zaostalosť, sklony k depresiám, rodinné prostredie atď. Medzi najdôležitejšie príčiny vzniku sociálnej deviácie, patrí nepochybne vplyv sociálneho prostredia. Sociálne prostredie je súbor skupín, osôb, s ktorými je jedinec, skupina v styku a majú vplyv na jeho konanie. Novotný a Zapletal vyčlenili dve najdôležitejšie skupiny o náuke, pôvode a príčinách kriminality: 1.) Vplyv rodiny v ktorej dieťa vyrastá - agresívne správanie vyplýva predovšetkým z napodobňovania, t.j. deti sa učia napodobňovať podľa vzoru. Ak je v rodine násilné prostredie a agresívny spôsob správania, je pravdepodobné že tieto deti zvolia násilný spôsob komunikácie aj v dospelosti. 2.) Normy správania platné v spoločnosti - v závislosti na tom, ako spoločnosť hodnotí násilie, prisudzuje prestíž násilného správania alebo definuje násilie ako legitímne správanie. Okrem týchto základných sú uvádzané aj ďalšie činitele, ako

ekonomická nerovnosť, postoj rasovej nerovnosti, biologické a osobnostné faktory, užívanie návykových látok, niektoré faktory duševných chorôb a vplyv masmédií. V posledných rokoch je práve vplyv masmédií predmetom častej pozornosti, hlavne v súvislosti s vytváraním atmosféry strachu zo zločinu prostredníctvom nadmernej prezentácie násilia“ (Černý, Dunár, 3/2009, s.27).

„ Sociálna patológia je sociologická disciplína, ktorá sa zaoberá negatívnymi javmi v spoločnosti, t.j. predmetom skúmať patologické javy prítomné v spoločnosti. Tieto javy sa nazývajú: sociálna deviácia (odchýlka, odklon) a sociálno - patologické správanie (chorobný proces) . Sociálna deviácia predstavuje podtriedu sociálneho správania. Označenie odchýlky očakávaného štandardizovaného a inštitucionalizovaného správania, predpisuje sociálna norma, platná v našej spoločnosti. Sociálno-patologické javy možno chápať ako nežiaduce spoločenské javy, ktoré sa odchyľujú od všeobecne platných sociálnych noriem, pričom jestvujú nezávisle od toho ,či si ich subjekt, uvedomuje alebo nie. Ich charakter predstavuje objektívne podmienky a vymedzený rámec možností na individuálnu sebarealizáciu jednotlivca“ (Ondrejko, 2001 ,s.19).

„ Kriminalita Rómov je relatívne vysoká, aj keď spoločensky menej závažná: na začiatku deväťdesiatych rokov Rómovia tvorili polovicu stíhaných osôb a vyšetrovaných recidivistov. Prevažovali jednoduché krádeže, násilná a mravnostná kriminalita. Do páchania trestnej činnosti boli vo veľkej miere zapojené aj deti, mladiství a ženy. Príčinami zvýšenej kriminality Rómov sú : periférne postavenie v spoločnosti, nízke vzdelanie, nezamestnanosť, násilná asimilácia. Dôsledky zvýšenej kriminality pre rómsku menšinu sú devastujúce. Kriminalita mravne a duševne ničí Rómov, nakoľko pobyt vo väzení zhoršuje povahu väzňa a vzťah k normálnym ľuďom. Rómska menšina sa utvrdzuje v tom, že byť väznený je normálne a nie je to nič odsúdeniahodné, klesá tolerancia majority voči Rómom a rastie nenávisť a tým pádom dochádza k veľkej ekonomickej záťaži spoločnosti“ (Šuriová, 2001, s.487).

Ďalšie príčiny prečo sa ľudia dostávajú do väzenia sú závislosti. „ Závislosť na alkohole. Zatiaľ ešte nepoznáme odpoveď na otázku, prečo niekto môže spoločensky piť po celý život a nestane sa alkoholikom a inému stačí pár rokov, niekedy aj mesiacov a prepíše sa až na „dno“. Na začiatku tohto problému zrejme stojí genetická výbava, predpoklad k zvýšenej konzumácii alkoholu. Vieme, že aj toto je jeden z problémov rómskeho obyvateľstva. Prvý varovný znak je, že človek znesie viac alkoholu. Vzápätí však častejšie vynecháva prácu, kamaráti musia zaskočiť a obľúbenosť sa stráca“ (Kriška, 4/2010, s.2).

Drogová závislosť- pri použití termínu drogy máme na mysli drogy nelegálne, teda tie, ktoré nie sú akceptované v právnom systéme štátu. Droga je psychotropná látka, ktorej požívanie môže viesť k drogovej závislosti. Názov pochádza z holandského droog – vyprahnutý. Drogy ovplyvňujú myseľ, vôľu a úsudok, čo môže vyvolať závislosť známu ako návyk. Drogová závislosť je neprekonateľná túžba vpravovať si drogy akýmkoľvek spôsobom do organizmu“ (Kriška,4/2010,s.3).

K tomu aby sme mohli pracovať vo väzení s týmito ľuďmi musí prísť k vzájomným vzťahom a to zvyčajne komunikáciou.“ Rómovia majú odlišný komunikačný štýl. Podľa Šiškovskej 1999 býva ich komunikácia naliehavá a hlasitá, sprevádzaná živšou gestikuláciou a fyzickým priblížením. To čo vnímame ako preháňanie, chápme ako vyjadrenie silných dojmov a nie ako dezinformáciu. Doporučuje sa komunikovať s Rómami hlasno a výrazne, nespoliehať na porozumenie presného významu slov, komunikovať viac mimo slovne. Bežná gádzovská zdržanlivá zdvorilosť býva chápaná ako nezáujem, výzva prenesená týmto spôsobom býva neúčinná. Komunikácia ako sociálna interakcia však predstavuje proces zložitý, členitý a mnohovrstvový. Vytvoriť jednotnú, úplnú, a exaktnú axiomatickú schému a definíciu tohto procesu je prakticky nemožné “ (Říčan,2000,s.128).

„Komunikovať, byť porozumení, ale zároveň vytvoriť praktický spôsob, ako spoločné prvky oddeliť a zvýrazniť vlastnú odlišnosť. Niekedy treba kvôli porozumeniu použiť i cudzí jazyk majoritného obyvateľstva. Poslednou úlohou Cigánov a kočovníkov je odlíšiť sa od cudzieho okolia, v ktorom žijú a ktoré im nerozumie, čo na jednej strane vyvoláva pocit hrdosti a nadradenosti, pretože oni jazyku majoritného obyvateľstva rozumejú a podporuje rozvoj „tajného jazyka“, ktorý predstavuje sociálnu ochranu. (Liégeois, 1995,s. 52). „ Najjednoduchší model komunikácie, kde ťažisko komunikácie spočíva na vysielateľovi správy, je lineárny model. Predpokladá jednoduchú komunikáciu- jeden vysielateľ, druhý prijíma. Ak chápeme komunikáciu v celej šírke (nielen ako proces verbálneho odovzdávania informácií) prídeme k jednoduchému záveru: komunikovať je pre človeka tak bežná vec ako dýchanie. Oldřich Tegze označuje komunikáciu za základ existencie živých tvorov, človeka nevynímajúc. Hovorí, že komunikácia je permanentný proces a má dve roviny - vrodenu, ktorú takpovediac dostávame do vienka s genetickým kódom, a rovinu operatívnu, teda neustále prebiehajúci proces. Hoci by sa niekto rozhodol len strnulo stáť a mlčať, neznamená to, že prestal komunikovať “ (Tegze, 2004,s.78).

2. Cieľ práce

Cieľom práce je poukázať na jednotlivých odsúdených Rómov v ústave na výkon trestu odňatia slobody a ústave na výkon väzby v Leopoldove. Nechceme na rómsku komunitu pozerat' podľa štatistík, ktoré nám prezentujú média a tlač, ale na vybranej vzorke odsúdených Rómov ukázať, že sú tiež ľudia, majú svoje pocity, aj keď hodnoty, kultúra a zvyky sú rôzne. Ide nám o získanie väčšieho množstva informácií pre lepšie pochopenie, ďalšiu spoluprácu s rómskou komunitou a lepšie spolužitie so slovenskou majoritou. Chceme zdôrazniť, že byť Rómom nie je infekčná choroba. Nie porovnávanie s narkomanom či prostitútkou. Chceme tiež vysvetliť súvislosť: prečo rómska komunita tvorí väčšiu časť ústavnej populácie? Vieme, že rodina je pre Rómov najdôležitejšia hodnota v živote. Preto analyzujeme jednotlivé odpovede respondentov. Účelom VT je prevýchova odsúdených. U rómskej komunity to ale nie je možné bez adekvátnych informácií. Pomocou kvalitatívnych metód: rozhovoru, pozorovania a dotazníka, ktorý pozostával z otvorených otázok zameraných na subjektívne pocity odsúdených Rómov ako aj ich vzťahy k rodine, práci, vzdelaniu a k svojej národnosti.

V prieskume sme sa približovali k cieľu práce a konkrétne rozhovormi. Rozhovor (interview), ktorý sme robili so vzorkou piatich odsúdených, a to z mesta Trnava. Prieskum bude doplnený pozorovaním našich piatich respondentov. Náš výber je zámerný a to z dôvodu našej dobrej znalosti mesta a tiež poznania rómskych problémových sídlisk konkrétne: „Rómska kolónia na Coburkovej ulici a sídlisko na Linčianskej.“ Predpokladáme, že podstatná časť našej vzorky z mesta Trnava pochádza práve z týchto sídlisk. Ďalej sme údaje získavali pomocou dotazníka, ktoré pozostávali z otvorených otázok zameraných na subjektívne postoje odsúdených Rómov, kde sme chceli vedieť určiť hodnoty Rómov, pre lepšie porozumenie a spolužitie s majoritnou spoločnosťou. Rozhovor s respondentmi z mesta Trnava, môžeme porovnať s otázkami z dotazníka a tým určiť podľa miesta bydliska aké hodnoty sú pre respondentov z iným trvalým bydliskom dôležité. Názory a postoje k hodnotám ako sú rodina, vzdelanie, práca, ale taktiež či vo vnútri ústavu (väzení) ich niekto odsudzuje za farbu pleti. Táto časť diplomovej práce úzko súvisí a priamo nadväzuje na teoretickú časť, ktorá popisuje etické problémy Rómov a výchovu tejto komunity z kategórie v teoretickej rovine na ich vlastné hodnoty zamerané predovšetkým na rodinu, výchovu a na doplnenie si vzdelania a ich záujem o prácu.

2.1 prieskumné otázky

Stanovili sme prieskumné otázky:

1. Ako vnímajú odsúdení rodinu a aké sú postoje odsúdených k rodine?
2. Aká je súvislosť medzi subjektívnym hodnotením dôležitosti vzdelávania ?
3. Aká je súvislosť medzi subjektívnym hodnotením dôležitosti práce a ochotou pracovať ?
4. Existujú diferenciácie medzi subjektívnym hodnotením výskytu diskriminácie u odsúdených a z hľadiska akých premenných budú významné?

3. Metodika práce a metody skúmania

Dotazníková metóda je písomná forma komunikácie medzi výskumníkom a respondentom. Podľa Kačániho a Končala (1996,s. 42) dotazníková metóda predstavuje taký postup, pri ktorom výskumný pracovník predkladá najčastejšie v písomnej forme skúmaným osobám súbor otázok alebo úloh s účelom, aby sa dosiahli merateľné údaje o jednotlivých stránkach procesu. Uvádzajú, že základným predpokladom úspešného použitia dotazníkovej metódy je správne zostavenie dotazníka. V prvom rade sú to tzv. otvorené otázky, ktoré navodzujú ľubovoľné odpovede. Obyčajne sa formulujú širšie, aby pokusná osoba mohla podrobnejšie vyjadriť svoj názor, prípadne ho aj zdôvodniť. Dotazník začína všeobecným informovaním respondenta o osobe, ktorá dotazník vykonáva a za akým účelom. Potom nasleduje účel vytvorenia takéhoto dotazníka, čo je jeho cieľom a prečo vlastne vznikol. Respondent je požiadaný o spoluprácu na prieskume. Podľa Miovskeho(2004,s.281) až do súhlasu s účasťou vo výskume hovoríme o vybranom človekovi ako o potencionárnom účastníkovi. Vyžaduje sa ochrana súkromia a osobných údajov účastníkov výskumu. Osobné údaje sú akékoľvek informácie, ktoré sa týkajú konkrétneho, identifikovateľného jedinca. Výskum smie byť prevedený len s osobami, ktoré nám udelili súhlas k výskumu. Po krátkom predstavení funkcie dotazníka nasledujú všeobecné informácie o respondentoch.

Dotazník je anonymný, máme záujem iba vek, trvalé bydlisko, dĺžku trestu. Dotazník má osem otázok. Prvé štyri sú informačné. Pred samotným prieskumom je najdôležitejšie určiť si reprezentatívnu vzorku respondentov. Na koho sa má prieskum zamerať, koho ním chceme osloviť. V našom prípade ide o odsúdených v diferenciacnej skupine II. Na základe teoretickej analýzy problematiky a vytýčeného cieľa nášho prieskumu sme si stanovili nasledovný opisný prieskumný problém: „ Aké sú postoje a názory na vybrané oblasti hodnôt odsúdených Rómov na rodinu, prácu a vzdelanie? Okrem dotazníka sme sa rozhodli použiť metódu „Pozorovania“ a „Obsahovej analýzy. . Disman (2000) rozlišuje dve metódy výskumu deduktívnu a induktívnu. Kvalitatívny výskumník by teoreticky nemal očakávať žiadnu určitú konfiguráciu. Kvalitatívny výskum sme si zvolili z dôvodu, ktorý uvádza Straus a Corbinová: Kvalitatívne metódy sa používajú k odhaleniu a porozumeniu toho, čo je podstatou javu o ktorom toho ešte veľa nevieme. Tiež môžu kvalitatívne metódy pomôcť získať o jave detailné informácie, ktoré sa kvantitatívnymi metódami ťažšie zachytávajú.

„ Kvalitatívny výskum, je nenumerické šetrenie a interpretácia sociálnej reality. Cieľom je tu odkryť význam podkladaný zdieľaným informáciám.“(Disman,2000,s.285). Podstatou tohto výskumu je lepšie porozumieť odsúdením Rómom a tiež Rómom ako takým, lepšie pochopiť čo je pre nich dôležité, prvoradé, teda zistiť ich hodnotový rebríček, aby majorita mohla s nimi žiť a neodsudzovala ich inakosť.

„Validita merací systém musí pravdivo vypovedať o sledovanej realite a presne ju kopírovať. Platnosť a pravdivosť výskumnej práce, kvalita výsledkov poznávacieho procesu z hľadiska predpokladu získania pravdivých poznatkov.“(Benčo, 2001,s.84). O reliabilite Silverman (2005) tvrdí, že ak výskumník pristupuje k spoločenskej realite ako neustálenej zmene, potom nemá zmysel sa znepokojovať toho, či naše výskumné nástroje merajú presne. Je však povinnosťou každého výskumníka, aby svoj postup zdokumentoval.

Obsahová analýza (content analysis) textov je metóda, ktorá sa uplatňuje pri všetkých výskumných postupoch, v ktorých sa pracuje so slovom(analýza dotazníkov, prepisu z interview, protokolu z pozorovania a pod). V intenciách tradičného výkladu sa prístup k obsahovej analýze člení na kvantitatívny a kvalitatívny, pričom kvalitatívny spočíva v rozbere obsahovej stránky textu, a to na rôznych úrovniach- od vysvetlenia zmyslu textu až po hlboké interpretácie.(Gavora,1999,). „ 1.Text sa analyzuje jasne stanovenou otázkou. 2.Text sa analyzuje krok po kroku. 3. Jednotky analýzy sú stanovené vopred, avšak modifikujú sa podľa povahy textu, funguje spätná väzba. 4.Sledujú sa rôzne podoby výskytu jednotiek. Odhaľuje čitateľovi štruktúru textu, presnejšie si uvedomuje svoje predstavy, potreby, pocity, poskytuje presnejšie podklady pre rozhodovanie ako môže poskytnúť dojem z prečítaného textu, odhaľuje aj tú časť, ktorú nechcel autor pomenovať explicitne, umožňuje využiť text pre hľadanie odpovedí na rôzne otázky v komunikácií.“(Berelson,1971).

„ Základom rozhovoru- interview ako výskumnej metódy je priama interakcia medzi výskumníkom a respondentom. Úvodná fáza je zameraná na získanie dôvery. Predstavenie sa, povieme koho prezentujeme a aký je cieľ rozhovoru. Rozhovor začíname na neutrálnu tému, prípadne na tému ktorú predpokladáme, že je respondentovi blízka. Nasleduje vzostupná fáza kde podporujeme respondenta v ochote rozprávať, rozvíjame jeho spontánnosť. Vo vrcholnej fáze odhaľujeme jadro problému. K jednotlivým otázkam si vytvárame poznámky, ktoré obsahujú čas rozhovoru (začiatok a koniec). Označíme si zrozumiteľnosť otázky pre respondenta.(1- jasná, 5- nezrozumiteľná). Záverečná fáza vytvoríme priestor pre dodatočnú reflexiu zložitejších problémov, dodatkov, námetov tak aby sme mohli v rozhovore pokračovať prípadne sa k niektorým otázkam vrátiť. Rozhovor

by mal prebiehať v kontrolných podmienkach, kde nebudeme nikým rušení. Otázky sú presne a jednoducho formulované, aby mohol respondent jasne odpovedať. Nereagovať a nekomentovať odpovede respondentov, neklásť otázky v negatívnej forme. Pozorovanie je najprirodzenejšia výskumná metóda. Je objektívna, zámerná, cieľavedomá, plánovitá a systematická. Určíme si predmet pozorovania osoby, predmety, činnosti, prostredie. Určíme si dimenzie pozorovania kedy, ako dlho, ako často. Stanovíme si cieľ, pripravíme si časovú organizáciu. Použijeme neštruktúrované pozorovanie kde nie je vopred stanovená štruktúra vieme čo, ako dlho pozorovať, ale nemáme schému. Okolie, veci, osoby sledujeme priebežne a zaznamenávame si to čo je pre nás podstatné.

3.1 Plán a harmonogram prieskumu

V prvej etape nášho prieskumu, v mesiacoch august a september 2010, sme sa venovali teoretickej časti práce, štúdiu odbornej knižnej a časopiseckej literatúry, zákonov, interných predpisov a internetu. V mesiaci október sme triedili informácie a údaje získané z odbornej literatúry, zákonov a interných predpisov. Spracovanie teoretickej časti sme realizovali v mesiacoch november a december, pričom na konci roku 2010 sme si stanovili hlavný cieľ prieskumu a prieskumné predpoklady. V druhej etape výskumu, v mesiacoch január a február sme uskutočnili zber empirických poznatkov formou dotazníka a formou pohovoru s odsúdenými, kde sme využívali metódu pozorovania. V tretej etape v mesiaci marec sme spracovali získané údaje, analyzovali, interpretovali ich a vypracovali záverečnú správu z prieskumu, ktorá tvorí časť predkladanej diplomovej práce.

Skôr ako sme začali prieskum prieskumnej metódy „Dotazník“ sme uskutočnili predvýskum (pilotáž). Úlohou pilotáže bolo zistiť, či respondenti rozumejú otázkam kladeným v dotazníku, a či z odpovedí respondentov zistíme nami požadovaný cieľ, potrebný k overeniu stanovených predpokladov. V rámci pilotáže sme prostredníctvom pedagóga dali vyplniť dotazníky piatim odsúdeným s tým, že sme po ukončení vyplňania konzultovali ich odpovede. Zistili sme, že aj keď sú otázky krátke a jasne definované odsúdení otázkam dobre nerozumejú a nevedia alebo nás nechcú pustiť bližšie k sebe. To, že dotazníky v pilotáži rozdal pedagóg bol aj náš zámer, pretože sme chceli zistiť ako sa odsúdení budú správať ku nám. Niektoré otázky boli zle položené. Na základe tohto zistenia sme museli otázky v dotazníku preformulovať a stretnúť sa s respondentmi osobne. Identifikačné otázky demografického typu zamerané na zistenie veku, trvalého bydliska, dĺžka trestu a diferenciačná skupina boli pre našu vybranú vzorku bezproblémové. Keďže, poznáme život Rómov aspoň čo sa týka blízkeho okolia a preto

stačilo jednoduché vysvetlenie u väčšiny našej výskumnej vzorky. Čo nás ale dosť brzdilo bolo byrokratické a opakované posielanie žiadosti o povolenie prieskumu našim nadriadenými.

3.2 Charakteristika prieskumnej vzorky.

Prieskumnú vzorku tvorilo celkom dvadsaťpäť respondentov, všetci boli odsúdení rómski muži. Išlo o zámerný výber, pričom sme sa sústredili na našu cieľovú skupinu odsúdených Rómov diferenciačnou skupinou II.B,C a III. B,C v strednom a maximálnom stupni stráženia. Zisťovali sme vek, trvalé bydlisko a dĺžku trestu a diferenciačnú skupinu. V ďalších štyroch otázkach sme chceli vedieť aký postoj majú odsúdení Rómovia k rodine, vzdelaniu, práci a ako vnímajú vo väzení diskrimináciu, prípadne či sa ňou stretli. Na začiatku sme zvolili rozhovor s jedným odsúdeným, aby sme lepšie pochopili život vo väzení. Neskôr sme sa snažili pozorovaním zistiť na piatich odsúdených z mesta Trnava ako trávia voľný čas.(chýba im rodina, komunikujú s ňou, pracujú, aké sú ich návyky).Vzhľadom na to, že sme zvolili osobný kontakt úspešnosť vrátenia dotazníkov bola 100 percent. Spolu teda môžeme vyhodnotiť všetkých 25 dotazníkov.

Z odsúdených sme si vybrali 5 odsúdených Rómov s ktorými sme urobili rozhovor, údaje sme si zaznamenávali do písanky, keďže už pri hlavnom vchode do ústavu Leopoldov púšťajú príslušníci ochrany a obrany, kde momentálne slúžim aj ja nahrávku zvuku „ do objektu ústavu je zakázané vstupovať s prostriedkami audiovizuálnej techniky, výbušnami, alkoholom, zbrane odovzdajte personálu ústavu, mobilné telefóny odkladajte do skriniek vypnuté. Týchto 5 odsúdených s ktorými sme robili rozhovor sme zároveň pozorovali v ústave Leopoldov. Pozorovaním môžeme sledovať aj neverbálne spôsoby komunikácie.

4. Výsledky výskumu a diskusia

Rozhovor a pozorovanie.

Dátum:16.2.2011

Hodina:17:00

Cieľ: Zistiť hodnoty respondentov, sledovať ich návyky a získať si dôveru pre ďalšiu spoluprácu.

Po príchode na oddiel, kde sa na cele nachádza desať odsúdených, som zistil, že dotyčný Róm na môj príchod dostatočne a včas upozornil svojich spolubývajúcich. Odsúdení sa hneď po mojom príchode postavili, štyria hrali karty, dvaja písali listy rodine, jeden ležal na posteli a odpočíval. Na tejto cele boli dvaja Rómovia. Náš dotyčný sa po práci, osprchoval, oholil a vlastne už na mňa čakal. Cela bola pomerne čistá vzhľadom na pracovný deň. Ostatní odsúdení boli na kultúrnej miestnosti, kde pozerali televíziu.

V rozhovore s odsúdeným 37 ročným Trnavčanom s dĺžkou trestu 15 rokov, zaradeného v diferenciacnej skupine II.B. ktorý sme uskutočnili v stredu 16.02 2011 o 17. hodine na prvom oddiele sme zisťovali najprv informačné veci. Keďže odsúdeného poznáme už dlhšie, ešte so služby keď sme slúžili na výkone väzby, chceli sme vedieť jeho postoj k rodine, vzdelaniu, práci a ako sa mu vo väzení žije, či cíti nejaké napätie zo strany či už príslušníkov alebo odsúdených. 1.Otázka znela odkiaľ ste z civilu? Odpoveď z Trnavy zo sídliska Linčianska. Bývam tam od malička. 2. Koľko ste vo výkone trestu? 5 rokov. 3.Ste ženatý? Áno som ženatý už 15 rokov, mám jedného syna, bude končiť základnú školu o rok. 4. Čo pre Vás znamená vaša rodina? Rodina pre mňa znamená veľa a v rámci možností som s nimi aj v kontakte. Pravidelne ma navštevujú. Pomáha mi to v prekonávaní problémov, nakoľko sú to ľudia ktorí ma majú radi. Majú to bezo mňa ťažké, manželka nepracuje a dospievajúci syn toho potrebuje čím ďalej tým viac. Ešte je aj v obtiažnom veku, kedy sa začína búriť, všetci to poznáme. Keď som bol doma pracoval som v kovárni v bývalej TAZ (trnavské automobilové závody) a zarobil som dáciu korunu. Potom prišli kamaráti a komplet celá Linčianska, vyzerá to tam ako v Pentagone v Petržalke. Mám strach o syna aby sa nezlumpačil v takom prostredí. 5. Čo pre Vás znamená vzdelanie? Z pomocou vzdelania sa orientujem vo svete ktorý ma obklopuje. Myslím, že ľudia s vysokým vzdelaním žijú aj plnohodnotnejší život. Nehovoriac o sociálnom členení v spoločnosti. Vzdelaním sa dá zabezpečiť lepší život. Najst' si dobrú prácu, ktorá je finančne dobre ohodnotená a poskytnúť tak sebe a svojej rodine k životu potrebné veci. Viem, že v dnešnej dobe nie je nič ľahké. Keby moju ženu a syna nepodporovala jej mama mali by veľké problémy, nie že by si žili nejako

bezproblémovo ale spolu to zvládajú. Treba platiť elektriku, vodu, plyn, stravu , oblečenie. Život je ťažký a je málo vzdelaných Rómov. Tu vo väzení platia určité pravidlá treba ich dodržiavať ak nechcete prísť s nikým do konfliktu, ja sa snažím vychádzať s každým nehrať sa na farbičky. Verím že spoločnosť je vyvinutejšia než pred 20-timi rokmi a berie prítomnosť menších na vedomie a vie s nimi ako tak žiť.

Dátum:16.2.2011

Hodina:17:30

Cieľ: Zistiť hodnoty respondentov, sledovať ich návyky a získať si dôveru pre ďalšiu spoluprácu.

Druhý odsúdený 40 ročný Róm z Trnavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.C. Tohto respondenta poznám z videnia, ešte za čias keď som pracoval v Trnave v Zlievarni ako robotník. Naša cesta po práci viedla na vlakovú stanicu a keďže sme mali asi pol hodiny do príchodu vlaku naša cesta smerovala do krčmy na pivko. Tu sme stretli pár ľudí, ktorí sú momentálne vo väzení. Tento odsúdený sa nachádza v objekte hrad na štvrtom oddiele. Tu sa nachádzajú odsúdený s maximálnym stupňom stráženia a tiež takí ktorí majú tendenciu opakovane páchať trestnú činnosť, teda recidivisti. Budova je zrenovovaná funguje asi päť rokov. Na cele je zväčša päť, šesť odsúdených. Zariadenie na tomto oddiele je pomerne zachované. Cela je predelená na dve časti ktoré sa uzatvárajú mrežami(gátrami) kde máme možnosť vizuálneho kontaktu s odsúdenými . Potom je menšia chodba nasleduje znova mreža a celové železné dvere. V tejto konkrétnej cele boli štyria odsúdení. Násho Róma sme vzali na kultúrnu miestnosť, kde sme mohli začať rozhovor. Ten sa uskutočnil následne 16.02.2011 o 17.30 hodine. Vedeli sme odkiaľ tento odsúdený Róm pochádza je to Trnava a takisto sídlisko Linčianska. Rozhovor sme začali tak, aby sme prelomili ľady „ Cez víkend som bol v Trnave v meste a stretol som tvojho otca pýtal sa či poslúchaš?“ Odsúdený sa troška pousmial, ale bolo jasne vidieť, že sa potešil a mohli sme sa posunúť ďalej, samozrejme až keď sa opýtal či je zdravý a ako sa má jeho rodina. Odpovedal som že všetkých nepoznám, ale otec vyzeral zdravý. Tým nám vlastne čiastočne odpovedal na otázku o rodine. 1. Otázka teda bola: Koľko ste vo výkone trestu? Odpovedal tri a pol roka. 2. Ste ženatý? Áno mám ženu a 7 detí. Najmladšia dcéra má 10 rokov a najstaršia 21 rokov. Som ženatý už vyše dvadsať rokov.3. Čo pre vás znamená rodina? Rodina znamená pre mňa veľmi veľa. Dáva človeku istotu aj v ťažkých časoch. Pravidelne sa s nimi stretávam na návštevách. Taktiež im píšem a oni píšu mne. Veľmi mi to pomáha. Teraz keď žena má zdravotné problémy, zistili jej prednedávnom metastázy na prsníku, by som chcel byť

doma s rodinou a pomôcť im. Za chyby sa platí, človek si to uvedomí neskoro. Staršie deti sa už dokážu o seba postarať ale tri sú ešte malé. Sú to dievčatá 10,11,12 ročné. Mám troch veľkých chlapov 17,18,20 ročných. Najstaršia dcéra má 21 a má už tiež svoje dieťa jeden a pol ročné. Som dedo. Je to chlapček. Chcel by som aby ma preradili do II.B a odtiaľ by som mohol dostať na podmienené prepustenie. Nie? Pýta sa. Moja odpoveď áno samozrejme keď máte nejaké pochvaly do II.B sa dostanete, ale nebudeme sa klamať musíte mať odsedené tri štvrtiny trestu čo vo vašom prípade je šesť rokov, keď to splníte tak určite pôjdete domov.4. Pracujete? Áno samozrejme ,že pracujem odtiaľ mám odmeny. Pracujem na ručnom šití celkom mi to ide. Keď som bol mladý moc sa mi nechcelo učiť, bavili ma iné veci karty, automaty a na to treba peniaze. Teraz banujem, možno som tu nemusel vôbec byť. Nie je to ľahké nájsť si v civile prácu aspoň ako si to pamätám. Mám len základné vzdelanie a preto sa snažím aby aspoň deti urobili učňovku. Syn najstarší sa vyučil v TAZ ako obrábač kovov. Ostatní dvaja mali problém dokončiť základnú školu. Niekedy sa hanbím aj za seba a synov ktorí to ešte nechápu tiež, za nich cítim zodpovednosť. Ostáva chvíľu ticho mne ale tento rozhovor bohato stačí a utvrdzuje ma v mojom presvedčení, že nielen podľa štatistík sa treba pozerať na Rómsku komunitu.

Dátum:17.2.2011

Hodina:17:30

Cieľ: Zistiť hodnoty respondentov, sledovať ich návyky a získať si dôveru pre ďalšiu spoluprácu.

Tretí rozhovor sme urobili 17.02 2011 v čase 17.30 hodine s mladým 23 ročným Rómom s Trnavy s dĺžkou trestu 3 roky, zaradeného v diferenciacnej skupine II.B, ktorý je umiestnený na prvom oddiele. Na tomto oddiele sú umiestnení odsúdení so stredným stupňom stráženia. Polovica oddielu je robená ako izby o čom nasvedčujú aj obyčajné drevené dvere, ktoré sú cez deň otvorené. Aby sa zabránilo nedovolenej činnosti s druhou polovicou oddielu, kde sú umiestnení odsúdení s vyššími trestami je táto polovica predelená mrežou, ktorá je uzamknutá. Náš odsúdený je v tej lepšej polovici, čo sa týka ubytovania. Zariadenie je pomerne staré a je to posteľ, skrinka malá, skrinka veľká, stôl, stoličky, umývadlo s tečúcou vodou, wc a sprcha. Odsúdený bol tiež na mňa prichystaný a včas upozornil spolubývajúcich. Na cele boli štyria odsúdení. Rozhovor bol vykonaný v kultúrnej miestnosti. 1. Otázka : Poznáte ma? Zhodou okolností s týmto odsúdeným som bol asi pred mesiacom na zdravotnej eskorte v civilnom zariadení v Hlohovci. Odpoveď Áno bol som s vami na eskorte. Hovorí sa že aj vy ste Róm a ste z Trnavy. Naša odpoveď

áno som Róm, ale nie s Trnavy no učil som sa tam a tiež som tam pracoval v Zlievarni, odtiaľ poznám veľa Trnavčanov. On reaguje ťažká robota aj ja som to skúsil vydržal som dva dni. 2.Otázka: odkiaľ teda presne ste? Odpoveď: šak z linky. Moja ďalšia otázka: Čo je linka? Jeho odpoveď sídlisko Linčianska, Trnavčani tomu hovoria všelijak. Otrásné sídlisko dosť veľa Rómov, tiež plno drog . Preto som aj tu, začal som fetovať piko a keď som nemal peniaze začal som kradnúť najprv z domu peniaze, neskoršie veci a potom som kradol všetko. Človek sa celý zmení, to ani nie je on. Teraz keď si uvedomím ako som videl moju babku plakať a čo som porobil je mi to ľúto. 4. Otázka Čo pre Vás teda znamená rodina? Teraz veľa, človek sa tu uvedomí, predtým mi to bolo jedno hlavne aby som si niečo dal iné ma netrápilo. Viete mňa vychovali dedko s babkou a oni sú pre mňa to najdôležitejšie. Mám ich veľmi rád a vážim si ich za to že sa o mňa starali. Nehnevajú sa na mňa a chodia aj za mnou na návštevy. 5. Otázka čo pre Vás znamená vzdelanie? Učenie ma moc nebavilo, ale vyučil som sa. Voľakedy sa mi nechcelo chodiť do školy, ale teraz banujem ,že som sa lepšie neučil, lebo bez papíru Vás nikde nezoberú do roboty a ja keď sa vrátim chcel by som konečne začať vracat' dedkovi a babke to čo mi dali.

Dátum:23.2.2011

Hodina:14:30

Cieľ: Zistiť hodnoty respondentov, sledovať ich návyky a získať si dôveru pre ďalšiu spoluprácu.

Náš štvrtý rozhovor sme začali o týždeň neskôr. Odsúdený sa o 14.00 vrátil na oddiel po práci. Je to 27 ročný odsúdený s Trnavy s dĺžkou trestu 8,5 roka, zaradený v diferenciacnej skupine III.B. Počkal som pokiaľ sa odsúdený po práci osprchuje. Tento odsúdený je z hradu z desiateho oddielu, kde sú zaradený odsúdený s diferenciacnou skupinou III.B,C. na cele kde je ubytovaný je spolu s ním ešte 5 odsúdených. Vchádzame na celu spolu s referentom, ktorý slúži na tomto oddiele. Dobrý deň môžem s Vami nachvíľu hovoriť? Pôjdete so mnou na kultúrnu miestnosť? Ide o školu, ktorú budem končiť a zaujímajú ma názory odsúdených Rómov. Odpoveď: Áno ja Vás poznám z Trnavy, videl som Vás ako chodievate cez kolóniu do „Tazky“. Odišli sme na kultúrnu miestnosť. Posad'te sa. Moja odpoveď: je to pravda, predtým ako som nastúpil robiť sem , tak som robil v Zlievarni. Reaguje: áno tam je ťažká robota, niekoľko ľudí s kolónie tam skúšalo robiť. Zdá sa mi, že nevydržal nikto. Odsúdený sa rozhovoril čo je pre nás dobré. Pýtam sa ďalej odkiaľ presne ste? Z Coburkovej čo neviete je to cigánska kolónia? Moja reakcia tam teda býva veľa Rómov. Chcem sa vás opýtať čo pre Vás znamená rodina? Rodina je pre nás pre cigánov najviac čo máme. Je to pre mňa základ života, láska a pomoc blížnych, ktorí ma majú radi. Rodina je založenie si normálneho života

a budúcnosť. Ste ženatý? Odpoveď nie som, žijem s družkou, ale máme už tri deti. Čo pre Vás znamená vzdelanie? Pre mňa je to uplatnenie v spoločnosti a zaradenie sa do normálneho života. Je to vyššie myslenie. Keby sa dalo chcel by som si urobiť zväračský aby som sa mohol zamestnať aj v civile. Pracujete? Áno pracujem, pri práci prejdem na iné myšlienky. Odvádzam myslenie od pobytu výkonu trestu. Pracujem na pracovisku kia, za peniaze čo zarobím si nakupujem, aby som veľmi nezaťažoval rodinu. Vy ako Róm ako vnímate situáciu vo väzení? Situácia sa vo väzení podstatne zlepšila aspoň čo mi vravel otec keď bol za komunistov zavretý. Hovoril mi že strany personálu vtedy nebola ochota pomôcť a Rómom už vôbec nie. Teraz sa tu s prejavmi diskriminácie nestretávam, hoci určite existuje, nie ale v takej forme ako niekedy. Odsúdení majú väčšie práva ako niekedy. Nemusia ale robiť ak nechcú čo znamená veľmi veľa času, čo významne vplyva na psychiku odsúdeného.

Dátum:24.2.2011

Hodina:17:00

Cieľ: Zistiť hodnoty respondentov, sledovať ich návyky a získať si dôveru pre ďalšiu spoluprácu.

Náš posledný piaty rozhovor sme urobili vo štvrtok 24.02.2011 v popoludňajších hodinách a to konkrétne v čase 17.00 hod. na treťom oddiele. Jedná sa o 46 ročného odsúdeného Róma z Trnavy s dĺžkou trestu 3,5 roka zaradeného v diferenciacnej skupine II.B. Na cele spolu sním sú ubytovaní ešte piati odsúdení. Na tomto oddiele sú ubytovaní odsúdení s diferenciacnou skupinou II.B. Budova je staršia a jej zariadenie je takisto staršie. Na cele je pomerne čisto na bežný pracovný deň. Štyria odsúdení hrajú karty za stolom, piaty si ide variť kávu vo varnej kanvici. Náš dotyčný odsúdený nás čaká. Odišli sme na kultúrnu miestnosť, aby sme sa v pokoji mohli rozprávať. Začal odsúdený: veliteľ ja vás poznám, vy ste niekedy bývali v Trnave na Linčianskej. Áno prikývol som. Vidaval som vás tam z frajerkou. To bolo už dávno, odpovedám. To znamená, že bývate tiež na sídlisku Linčianska? Áno spolu s rodinou tam mám byt hneď vedľa obchodu, ktorý je oproti hotela Trnavan. Je to jedno z najhorších sídlisk v Trnave, ľahko sa tam deti pokazia. Prečo ste sa teda neodstáhovali niekam inam? Viete robil som v „Tazke“, ešte keď tam robilo tritisíc ľudí za bývalého režimu a zvykol som si. Koľko ešte budete vo väzení? Na konci tohto raka idem domov. Čo znamená pre Vás rodina? Pýtam sa. Rodina je pre mňa najdôležitejšia. Mám ženu a dve dospelé deti. Sú to ľudia, ktorí ma majú radi a pravidelne ma navštevujú. Je to celý môj život. Čo pre Vás znamená vzdelanie? Pre mňa vzdelanie znamená veľa, vyštudoval som gymnázium. Dcéra vyštudovala zdravotnú sestru a pracuje v nemocnici v Trnave. Syn má učňovku je vyučený sústružník, ale nerobí

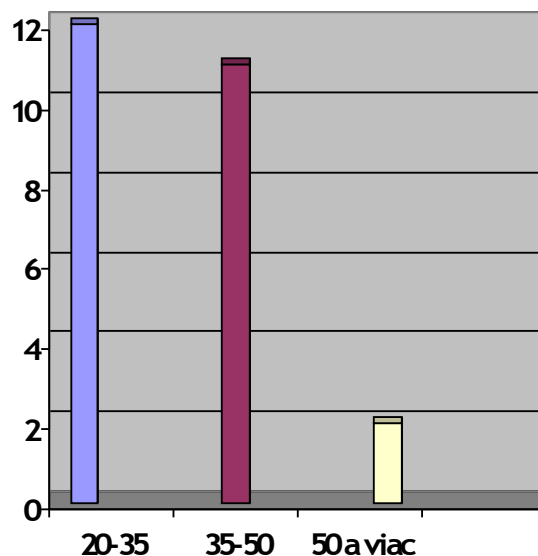
remeslo robí v Samsungu vo Voderadoch. Pracujete vo väzení? Nie som na invalidnom dôchodku, zdravie ma zradilo cukrovka, vysoký tlak, astma. Čo si myslíte existuje tu v ústave Leopoldov diskriminácia? Ublížil Vám tu niekto za vašu farbu pleti alebo Vám pomohli? Ja osobne som sa tu na oddiele s týmto nestretol. No keď som bol na väzbe tak som si mohol vypočuť pár vulgarizmov zo strany personálu. Jednalo sa o hlavne takých Rómov, ktorí nevedeli čítať a písať, tak to velitelia využili. Aj keď sa situácia zmenila určite budú predsudky a potrvá nejaký čas kým si na nás zvyknú a pochopia náš spôsob života.

Z týchto piatich rozhovorov máme možnosť vidieť, že všetkých päť odsúdených býva na problémových rómskych sídliskách v meste Trnava. Z čoho vyplýva, že pokiaľ budú Rómovia žiť vo veľkej komunite a nebude snaha majority prijať ich za susedov a postupne ich od seba oddeľovať, budú problémy s rómskou komunitou trvať. Ako máme možnosť ďalej vidieť pre Rómov je rodina všetkým čo majú. Vidíme, že vzdelanie a práca nie sú týmto ľuďom cudzie. V Trnavskom kraji sa samozrejme hodnoty rómskej komunity budú odlišovať od Rómov žijúcich v košickom kraji, ktorí bývajú najmä v osadách. Máme možnosť vidieť, že respondenti majú dobré návyky. Na poslednú otázku: ako vnímajú svoju situáciu vo väzenskom prostredí odsúdení Rómovia a či im niekto ublížil respektíve pomohol za to, že sú Rómovia? Respondenti odpovedali rôzne, ale priznali, že niečo cítiť a tí, ktorí sa nevedia brániť to určite pociťujú silnejšie. Všetci, ale odpovedali, že doba sa zmenila k lepšiemu. Na tejto vzorke vybraných respondentov sa nám podarilo vyvrátiť tvrdenia médií, že rómska komunita je špinavá, nevzdelaná a nepracuje. Bohužiaľ prostredie v ktorom momentálne žijú a výsledky sú priaznivé je väzenie, kde vykonávajú väčšinu povinností pod dozorom personálu ústavu a hrozbou disciplinárneho trestu.

Dotazníkové otázky.

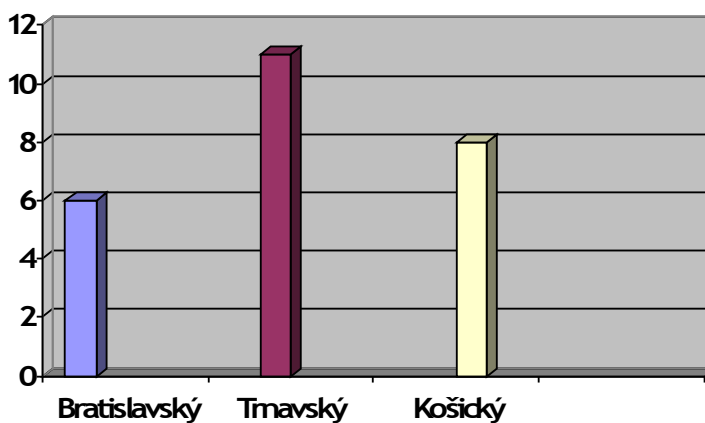
Vek- Súčasťou dotazníka týkajúceho sa našej skupiny bola aj otázka ich veku. Táto otázka nám posluží na konkretizáciu výskumného súboru. Podľa veku môžeme zistiť, ako starí Rómovia sa nachádzajú v ÚVTOS a ÚVV Leopoldov. Najstarší odsúdený mal 56 rokov, najmladší mal 22 rokov. Odsúdených na základe veku môžeme rozdeliť do troch skupín a to podľa nasledujúcich pásiem. Na základe takto vymedzených kritérií môžeme zostaviť graf.

Graf 1 Aký je Váš vek?

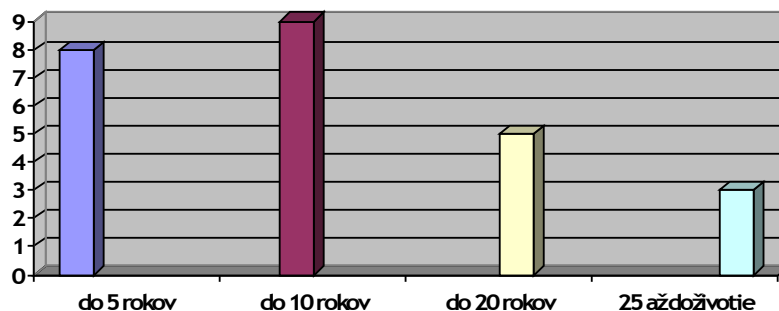
Pozorujeme, že koľko odsúdených Rómov je starších ako 20 rokov a mladší ako 35 rokov je 12 čo je 48 percent z našej vzorky . Starší ako 35 a mladší ako 50 rokov sú 11 čo je 44 percent. 2 sú starší ako 50 rokov čo je 8 percent. Ďalej sme sa snažili presnejšie charakterizovať našu prieskumnú vzorku, a to podľa trvalého bydliska a to z toho dôvodu, že Rómovia podľa toho kde žijú majú rôzne zvyky, tradície a bývajú v osadách, čím sa podstatne menia ich postoje a názory. V našom prípade to boli 3 kraje.

Graf 2 Trvalé bydlisko?

Až 8 odsúdených bolo z Košického kraja čo predstavuje 32 percent z výskumnej vzorky, 11 odsúdených pochádzalo z Trnavského kraja čo predstavuje 44 percent z výskumnej vzorky, 6 odsúdených pochádzalo z hlavného mesta Bratislava čo predstavuje 24 percent našej výskumnej vzorky.

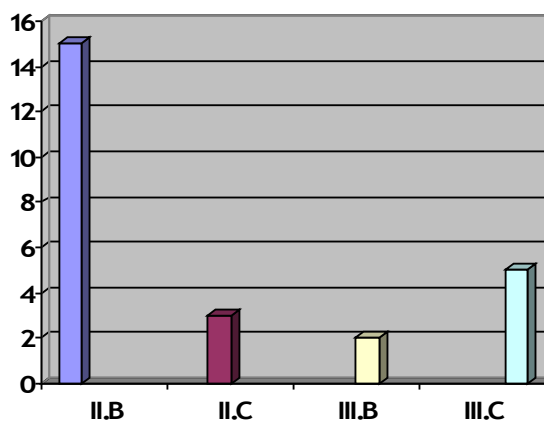
Ďalšou otázkou v našom dotazníku sme chceli zistiť dĺžku trestu odsúdených nakoľko názory odsúdených s vyšším respektíve výnimočným (25 až doživotie) trestom sa podstatne líšia od odsúdených Rómov s menšou sadzbou. Zvolili sme si 4 kategórie:
Graf 3 Dĺžka trestu?

Do 5-tich rokov máme v našej výskumnej vzorke 8 odsúdených čo predstavuje 32 percent. Do 10 rokov tu máme 9 odsúdených - 36 percent, do 20 rokov máme 5 odsúdených - 20 percent. Výnimočné (25 ročné tresty) si odpykávajú 3-ja odsúdení Rómovia čo predstavuje 12 percent.

Poslednou našou informačnou otázkou bolo rozdelenie do diferenciačných skupín, kde zisťujeme či sú schopní odsúdení Rómovia nápravy prípadne majú motiváciu k preradeniu do nižšej diferenciačnej skupiny a následné výhody, či skoršie prepustenie.

Graf 4 Diferenciačná skupina?

V diferenciačnej skupine II.B máme 15 odsúdených čo predstavuje 60 percent. V diferenciačnej skupine II.C máme 3 odsúdených čiže 12 percent. Diferenciačnej skupine III.B sú 2 odsúdení čo je 8 percent a v poslednej diferenciačnej skupine III.C máme 5 odsúdených čo predstavuje 20 percent.

Ďalej sme chceli vedieť odpovede na tieto otvorené otázky a stanovili sme si tieto kategórie: celý môj život, domov, istotu a podporu, iné. Podľa odpovedí sme si stanovili aj negatívnu kategóriu: nič.

1. Čo pre Vás znamená rodina? Touto otázkou chceme zistiť akú hodnotu zohráva a čo znamená rodina u odsúdených Rómov. Vieme, že rodina je základnou hodnotou každého človeka, preto chceme vyjadriť subjektívne pocity odsúdených Rómov a čo cítia keď sú od rodiny odlúčení. Jednotlivé kategórie sme volili na základe funkcie rodiny a tiež z dôvodu výskytu odpovedí v dotazníku, ktoré sa najviac zhodovali s jednotlivými kategóriami. Z dostupnej literatúry a empirických skúseností vieme, že rodina je primárna bunka spoločnosti a preto sme sa v tejto otázke rozhodli analyzovať aj z hľadiska kvantity. Keď odsúdení respondenti budú mať kladné odpovede, znamená to, že majú prečo žiť a nebudú u nich náznaky sebapoškodenia respektíve menšie riziko samovrážd.

Voľné odpovede na otvorenú otázku:

1. Čo pre Vás znamená rodina?

Pre kategóriu „celý môj život“ sme sa rozhodli zo skúseností a dostupnej literatúry vieme, že rodina je pre Rómov celý ich život a potvrdili to aj jednotlivé odpovede respondentov v dotazníku podľa, ktorých sme ju zaradili ako prvú v tejto otázke.

celý môj život

„Rodina pre mňa znamená všetko - celý môj život.“ (odsúdený 38 ročný Róm s trvalým pobytom v Michalovciach s dĺžkou trestu 12 rokov, zaradený do diferenciačnej skupiny III.B).

„Rodina je pre mňa to najcennejšie čo mám.“ (odsúdený 22 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 4 roky, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„Rodina je zmysel môjho života.“ (odsúdený 32 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„Rodina je pre mňa všetkým. Je to moja žena a deti.“ (odsúdený 33 ročný Róm z Vranova nad Topľou s dĺžkou trestu 25 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine III.C).

„Rodina je celý môj život.“ (odsúdený 40 ročný Róm z Čiernej nad Tisou s dĺžkou trestu 7 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„*Rodina je pre mňa najdôležitejšia v živote.*“ (odsúdený 30 ročný Róm zo Senice s dĺžkou trestu 4,5 roka, zaradený v diferenciacnej skupine II.C).

„*Rodina je to najcennejšie čo v živote mám.*“ (odsúdený 27 ročný Róm z Veľkých Ripnian s dĺžkou trestu 2 roky, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„*Rodina má pre mňa najväčšiu hodnotu.*“ (odsúdený 35 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 28 mesiacov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

Kategóriu „domov“ sme použili, lebo je to pomerne jednoduchá a výstižná odpoveď na otázku a tiež sa často vyskytuje v odpovediach respondentov. Znamená to tiež, že aj keď určitý člen rodiny urobí niečo zlé, stále sa môže vrátiť domov.

domov

„*Rodina pre mňa znamená domov a zázemie.*“ (odsúdený 40 ročný Róm zo Spišskej Novej Vsi s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.C).

„*Rodina pre mňa znamená domov.*“ (odsúdený 25 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„*Rodina pre mňa znamená domov.*“ (odsúdený 38 ročný Róm z Michaloviec s dĺžkou trestu 12 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine III.B).

Pre kategóriu „istota a podpora“ sme sa rozhodli použiť, lebo rodina plní okrem iného aj sociálnu funkciu čo znamená, že člen tejto bunky cíti istú podporu a istotu od jej členov.

istota a podpora

„*rodina pre mňa znamená istotu, oporu a zázemie*“ (odsúdený 47 ročný Róm z Brestovian s dĺžkou trestu 7 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„rodina sú ľudia, ktorí ma majú radi, dávajú mi pocit istoty“ (odsúdený 48 ročný Róm zo Zlatých Klasov s dĺžkou trestu 7 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„Rodina sú ľudia , ktorí ma majú radi, dávajú mi istotu.“ (odsúdený 40 ročný Róm z Trnavy s dĺžkou trestu 12 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.C).

„rodina mi dáva pocit istoty“ (odsúdený 33 ročný Róm z Trnavy s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.C).

„Rodina je pre mňa súčasťou môjho života dodá pocit, že niekomu na Vás záleží.“ (odsúdený 32 ročný Róm z Košíc s dĺžkou trestu 20 mesiacov, zaradený v diferenciacnej skupiny II.B).

Kategóriu „iné“ sme použili, lebo jednotlivé odpovede respondentov nezodpovedali predchádzajúcim trom kategóriám a táto kategória sa nám zdala vhodná.

iné

„Rodina znamená veľmi veľa posielajú mi balíky.“ (odsúdený 46 ročný Róm z Košíc, s dĺžkou trestu 18 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine III.C).

„Rodina pre mňa znamená dosť veľa aj keď sa stretávame málo.“ (odsúdený 31 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„Rodina pre mňa znamená: radosť, šťastie a môj život.“ (odsúdený 48 ročný Róm z Rožňavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

Pre kategóriu „nič“ sme sa rozhodli na základe odpovedí respondentov, ktoré neboli len kladné, ale aj negatívne.

nič

„vôbec nič“ (odsúdený 51 ročný Róm z Dunajskej Stredy s dĺžkou trestu 25 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine III.C).

„ už nič “ (odsúdený 56 ročný Róm z Komárna s dĺžkou trestu 25 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine III.C).

Táto tabuľka slúži k sprehľadneniu kategórií k otázke: Čo pre Vás znamená rodina? Tabuľka je zostavená podľa veku respondentov. Do jednotlivých kategórií sme neznačili všetky odpovede, nakoľko sa odpovede v jednotlivých kategóriách opakovali. Týka sa to všetkých tabuliek.

Tabuľka č. 1: Analýza odpovedí na otvorenú otázku: Čo pre vás znamená rodina? Podľa veku respondentov.

	20-35	35-50	50 a viac	
Celý môj život	6	3	0	
Domov	2	3	0	
Istota a podpora	3	3	0	
Iné	1	2	0	
Nič	0	0	2	
Spolu	12	11	2	25

Táto tabuľka slúži k sprehľadneniu kategórií k otázke : Čo pre Vás znamená rodina? Tabuľka je zostavená podľa trvalého bydliska respondentov resp. podľa krajov z ktorých respondenti pochádzajú. Je dôležité odkiaľ respondenti pochádzajú.

Tabuľka č.2: Analýza odpovedí na otvorenú otázku: Čo pre Vás znamená rodina? Podľa trvalého bydliska respondentov. V našom prípade ide o tri kraje: Bratislavský, Trnavský a Košický.

	Bratislavský	Trnavský	Košický	
Celý môj život	4	3	3	
Domov	1	-	2	
Istota a podpora	-	6	1	
Iné	1	-	2	
Nič	-	2	-	
Spolu	6	11	8	25

Tabuľka č 3: Analýza odpovedí na otvorenú otázku: Čo pre Vás znamená rodina? Tabuľka je zostavená podľa dĺžky trestu jednotlivých respondentov, čo je tiež dosť významný faktor z hľadiska hodnôt respondentov.

	do 5 rokov	do 10 rokov	do 20 rokov	25 až doživotie	
Celý môj život	7	2	2	1	
Domov	-	2	1	-	
Istota a podpora	1	4	1	-	
Iné	-	1	1	-	
Nič	-	-	-	2	
Spolu	8	9	5	3	25

Tabuľka č 4: Analýza odpovedí na otvorenú otázku : Čo pre Vás znamená rodina?

Tabuľka je zostavená podľa diferenčnej skupiny v ktorej sú respondenti zaradení a charakterizuje nám mieru narušenia respondentov

	II.B	II.C	III.B	III.C	
Celý môj život	7	1	1	2	
Domov	1	1	1	-	
Istota a podpora	5	1	-	-	
Iné	2	-	-	1	
Nič	-	-	-	2	
Spolu	15	3	2	5	25

Pri prvej otvorenej otázke v našom dotazníku: čo znamená pre Vás rodina a ako vnímajú odsúdení rodinu, aké sú ich postoje k rodine? Z tabuliek máme možnosť vidieť, že prevažná časť respondentov vníma rodinu ako celý ich život, domov, istotu a podporu. 11 respondentov odpovedalo, že rodina je pre nich celý ich život. Ďalšími najčastejšími odpoveďami bolo, že rodina pre 3 respondentov znamená domov, pre 6 respondentov istotu a podporu. V kategórii iné, odpovedali 3 respondenti. Ukázalo sa však, že pre 2 respondentov, ktorí majú výnimočné testy, teda 25 rokov a sú starší ako 50 rokov, rodina neznámená nič, respektíve s nimi prerušili kontakt.

V druhej otvorenej otázke v dotazníku sme sa respondentov pýtali:

2. Čo pre Vás znamená vzdelanie? Touto otázkou sme sa chceli dozvedieť, čo pre odsúdených Rómov znamená vzdelanie. Chceli sme ňou dokázať, že aj odsúdení Rómovia, vedia čo v súčasnej dobe znamená vzdelanie, že je to nevyhnutnosť, ak si chce Róm nájsť prácu. Naša druhá prieskumná otázka znela: Aká je súvislosť medzi subjektívnym hodnotením dôležitosti vzdelania ? Zvolili sme si tieto kategórie: lepšiu budúcnosť, lepšie

možnosť uplatnenia v rámci zamestnania, dôležité, iné. Aj pri tejto otázke sme zvolili aj negatívnu kategóriu nič.

Prvú kategóriu „lepšiu budúcnosť“ sme zaradili, preto, lebo človek bez vzdelania nemôže urobiť ďalšie kroky do budúcnosti, aby zlepšil svoj život. Táto kategória bola tiež najčastejšou odpoveďou našich respondentov.

lepšiu budúcnosť

„*Vzdelanie je pre mňa perspektíva do budúcnosti.*“ (odsúdený 47 ročný odsúdený Róm z Brestovian s dĺžkou trestu 7 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„*Vzdelanie znamená lepšie vyhliadky do budúcnosti.*“ (odsúdený 25 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„*Vzdelanie to je lepšia prosperita do budúcnosti.*“ (odsúdený 33 ročný Róm z Trnavy s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený do diferenciacnej skupiny II.B).

„*vzdelanie je budúcnosť*“ (odsúdený 40 ročný Róm z Čiernej nad Tisou s dĺžkou trestu 7 rokov, zaradený do diferenciacnej skupiny II.B).

Druhú kategóriu „lepšia možnosť uplatnenia v rámci zamestnania“ sme sa rozhodli zaradiť kvôli subjektívnym odpovediam našich respondentov a tiež preto, lebo vzdelanie umožňuje nájsť si lepšie zamestnanie.

lepšia možnosť uplatnenia v rámci zamestnania

„*Vzdelanie pre mňa znamená lepšie možnosti uplatnenia, napr. nájsť si lepšie zamestnanie.*“ (odsúdený 37 ročný Róm z Holiča s dĺžkou trestu 4 roky, zaradený do diferenciacnej skupiny II.B).

„*vďaka nemu si môžem nájsť lepšie zamestnanie*“ (odsúdený 40 ročný Róm z Spišskej Novej Vsi s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.C).

Kategóriu „je dôležité“ sme sa rozhodli pridať kvôli subjektívnym odpovediam našich respondentov v ktorých túto odpoveď označili.

je dôležité

„ *Vzdelanie je veľmi dôležité.*“ (odsúdený 46 ročný Róm z Rožňavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„ *Vzdelanie je pre mňa veľmi dôležité.*“ (odsúdený 27 ročný Róm z Veľkých Ripňan s dĺžkou trestu 2 roky, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

Poslednú kategóriu „ iné“ sme sa rozhodli zaradiť kvôli rôznorodým odpovediam našich respondentov.

iné

„ *Vzdelanie je zaradenie sa do civilizovaného života.*“ (odsúdený 32 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený do diferenciačnej skupiny II.B).

„ *Mám základnú školu v Revúcej.*“ (odsúdený 26 ročný Róm z Jelšavy s dĺžkou trestu 4 roky, zaradený do diferenciačnej skupiny II.B).

„ *Vzdelanie pre mňa znamená zaradiť sa do spoločnosti a niečo v živote dokázať.*“ (odsúdený 30 ročný Róm zo Senice s dĺžkou trestu 4,5 roka, zaradený v diferenciačnej skupine II.C).

„ *Ak má niekto svoj sen a určité ciele, tak bez vzdelania v dnešnej dobe nemá šancu.*“ (odsúdený 32 ročný Róm z Košíc s dĺžkou trestu 20 mesiacov, zaradený do diferenciačnej skupiny II.B).

„ *patri k základom spoločnosti*“ (odsúdený 48 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 16 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine III.B).

„ *Súčasť života*“ (odsúdený 35 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 28 mesiacov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

V druhej dotazníkovej otázke: Čo znamená pre Vás vzdelanie? Sme si zvolili 4 kategórie. V našej druhej prieskumnej otázke : Aká je súvislosť medzi subjektívnym hodnotením dôležitosti vzdelania? Väčšinou nám respondenti odpovedali, že vzdelanie pre nich

znamená „ lepšiu budúcnosť “, „ lepšiu možnosť nájsť si zamestnanie “, „ je veľmi dôležité. “ V kategórii „iné“ nám dvaja respondenti odpovedali akú školu navštevovali a ďalší dvaja odpovedali - zaradenie do civilizovaného života. Máme tu ale aj určitú vzorku, kde odsúdení s výnimočnými trestami (25 rokov) odpovedali jednoslovne - nič. Ako máme možnosť vidieť takto nám odpovedali 4 respondenti, ktorých ale vek je okolo päťdesiat rokov a ako vieme vtedy už je človek zrelý a vie čo chce od života, zvýšenie vzdelania asi preto považujú za bezvýznamné.

	Odpovede
Lepšiu budúcnosť	8
Možnosť uplatnenia v zamestnaní	5
Je dôležité	6
Iné	6
Spolu	25

Tretia otázka je vlastne rozdelená aj na podotázku:

3. Pracujete vo väzení? Ak áno ako vnímate túto prácu ? Tretiu otázku sme zvolili preto, že podľa verejnej mienky, ktorá je výrazne podporovaná médiami, je väčšina Rómov nezamestnaných a preto sme túto skutočnosť chceli vyvrátiť a dokázať tak, že záleží na každom z nás ako bude ďalej žiť.

Pre otázku sme zvolili tieto kategórie: nakúpil a zabil čas, platiť pohľadávky, iné. Kategóriu „ nakúpil a zabil čas“ sme zvolili preto, lebo bola najčastejšie sa vyskytujúcou odpoveďou respondentov, zároveň sme dostali aj odpoveď prečo respondenti pracujú.

nakúpil a zabil čas

„ *pracujem s káblami kvôli platu ale aby som zabil čas* “ (odsúdený 25 ročný Róm s trvalým bydliskom v Bratislave, s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„ *šijem topánky, lebo ma zaradili a môžem si nakupovať* “ (odsúdený 26 ročný Róm s trvalým bydliskom v Jelšave s dĺžkou trestu 4 roky, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„ *pracujem ako šič obuvi, pracujem k vôli financiám a lepšie ide čas* “ (odsúdený 31 ročný Róm s trvalým bydliskom v Bratislave s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„ *pracujem na pracovisku kia, aby som mal z čoho žiť a platiť výživné* “ (odsúdený 46 ročný Róm s trvalým bydliskom v Rožňave s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„ *pracujem na ručnom šití, pracujem pre peniaze a k vôli nákupu* “ (odsúdený 38 ročný Róm s trvalým pobytom v Michalovciach s dĺžkou trestu 12 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine III.B).

Kategóriu „ *platiť pohľadávky* “ sme sa rozhodli zaradiť z dôvodu výskytu odpovedí jednotlivých respondentov.

platiť pohľadávky

„ *šijem topánky, aby rodina dostala výživné* “ (odsúdený 33 ročný Róm s trvalým bydliskom vo Vranove nad Topľou s dĺžkou trestu 25 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine III.C).

„ *Vo väzení pracujem ako krajčír v práčovni. Práca mi vyhovuje, môžem zaplatiť pohľadávky - alimenty* “ (odsúdený 48 ročný Róm s trvalým bydliskom v Bratislave s dĺžkou trestu 16 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine III.B).

„ *pracujem na pracovisku ručné šitie, pretože chcem čo najskôr splatiť pohľadávky* “ (odsúdený 40 ročný Róm s trvalým pobytom v Spišskej Novej Vsi s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.C).

Kategóriu „ *Iné* “ sme zaradili z dôvodu rôznorodosti odpovedí našich respondentov.

iné

„*Pracujem na ručnom šití obuvi, na inú prácu som aj napriek snahe nebol zaradený.*“ (odsúdený 22 ročný Róm s trvalým bydliskom v Bratislave s dĺžkou trestu 4 roky, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„*Vo väzení pracujem, ale len brigádne, dbám a udržiavam poriadok na kolajničnej trati.*“ (odsúdený 27 ročný Róm s trvalým bydliskom vo Veľkých Ripňanoch s dĺžkou trestu 2 roky, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„*Vo väzení pracujem, pretože chcem a aj preto lebo musím. Pracujem pri čistení okolia ústavu.*“ (odsúdený 47 ročný Róm s trvalým bydliskom v Brestovanoch s dĺžkou trestu 7 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„*Pracujem na ručnom šití, preto, aby som čo najmenej zaťažil rodinu.*“ (odsúdený 32 ročný Róm s trvalým bydliskom v Bratislave s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„*šijem topánky, práca ma naplňa, ukludňuje a cítim sa dobre*“ (odsúdený 40 ročný Róm s trvalým bydliskom z Čiernej nad Tisou s dĺžkou trestu 7 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„*Vo väzení pracujem, už mám aj nejaké odmeny, chcel by som ísť na lepší oddiel s miernejším režimom do B.*“ (odsúdený 40 ročný Róm z Trnavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený do diferenciačnej skupiny II.C).

„*Pracujem ako kanálik, čistím kanalizačné zariadenia. S prácou som spokojný a pracujem preto, aby som sa dostal skôr k svojej rodine.*“ (odsúdený 37 ročný Róm s trvalým bydliskom z Holíča s dĺžkou trestu 3 roky, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

V tretej dotazníkovej otázke: Pracujete vo väzení? Ak áno, ako vnímate túto prácu? Dostali sme rôzne odpovede. Zvolili sme si 3 kategórie. Naša tretia prieskumná otázka: Aká je súvislosť medzi subjektívnym hodnotením dôležitosti práce a ochotou pracovať? Odsúdení pracujú hlavne preto, aby si nakupovali, rýchlejšie im prešiel čas, zároveň sú motivovaní platiť pohľadávky, aby splatili dlhy, ktoré majú, ale nájdu sa aj takí, ktorých

práca naplňa a sú spokojní. Spokojní odsúdení sú bezproblémoví. Dostali sme aj negatívne odpovede, od troch odsúdených päťdesiatnikov, ktorí nepracujú. Jeden odsúdený nepracuje kvôli malému trestu.

	Odpovede
Nakúpil a zabil čas	10
Platiť pohľadávky	8
Iné	7
Spolu	25

4. Ako vnímate svoju situáciu Róma vo väzení? (ublížil Vám niekto preto, že ste Róm, alebo Vám naopak niekto pomohol?)

Poslednou, štvrtou otázkou chceme zistiť z odpovedí respondentov, či sa v ústave Leopoldov stretli, s diskrimináciou, lebo vieme, že Rómovia sa s diskrimináciou stretávajú. Ide o to, ako to majorita a personál ústavu dáva týmto ľuďom pocítiť. Zvolili sme tri kategórie: nikto mi neublížil, ani nepomohol, je tu niečo cítiť, iné. Kategóriu „ nikto mi neublížil, ani nepomohol “ sme zaradili preto, lebo naši respondenti väčšinou odpovedali, že im nikto neublížil, ani nepomohol.

nikto mi neublížil, ani nepomohol

„ Nikto mi neublížil, ale ani nepomohol.“ (odsúdený 56 ročný Róm z Komárna s dĺžkou trestu 25 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine III.C).

„ Za to, že som Róm mi tu vo väzení nikto neublížil, ale ani nikto nepomohol.“ (odsúdený 25 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„ Nikto mi neublížoval, ani nikto nepomáhal. “ (odsúdený 22 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 4 roky, zaradený do diferenciacnej skupiny II.B).

„ Nikto mi neublížil , ani nepomohol. “ (odsúdený 40 ročný Róm z Čiernej nad Tisou s dĺžkou trestu 7 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„ *Nie nikto mi neublížil.* “ (odsúdený 38 ročný Róm z Michaloviec s dĺžkou trestu 12 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine III.C).

„ *Vzhľadom na môj pôvod, sa s negatívnymi situáciami nestretávam.*“ (odsúdený 27 ročný Róm z Veľkých Ripňan s dĺžkou trestu 2 roky, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„ *Za to, že som Róm mi ešte nikto neublížil a ani nepomohol.* “ (odsúdený 31 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„ *Nestretol som sa ani v jednom prípade, že by ma niekto odsudzoval k vôli mojej farbe pleti a nikto mi ani neublížil.* “ (odsúdený 40 ročný Róm zo Spišskej Novej Vsi s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.C).

Kategóriu „ *je tu niečo cítiť* “ sme sa rozhodli zaradiť z dôvodu určitých odpovedí respondentov. Určitá forma diskriminácie tu je, ide však o to, ako ju respondenti subjektívne pociťujú.

je tu niečo cítiť

„ *voči Rómom je cítiť určitú diskrimináciu zo strany referentov, viac nás trestajú* “ (odsúdený 30 ročný Róm zo Senice s dĺžkou trestu 4,5 roka, zaradený v diferenciačnej skupine II.C).

„ *Vo väzení ma niekedy policajti viac trestajú a vymýšľajú si na mňa, lebo som Róm.*“ (odsúdený 48 ročný Róm zo Zlatých Klasov s dĺžkou trestu 7 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„ *Nepomohol mi nikto, niekedy sa mi smejú, že som cigáň, ale zle nerobia.*“ (odsúdený 26 ročný Róm z Jelšavy s dĺžkou trestu 4 roky, zaradený v diferenciačnej skupine II.B).

„ *Ja ako Róm vnímam moju situáciu dosť dobre. Zatiaľ som nemal problémy. Aj keď druhí mali a dosť veľké.* “ (odsúdený 40 ročný Róm z Trnavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciačnej skupine II.C).

„*Zatiaľ som tu nemal problém. Aj keď istá skrytá forma tu je. Nie je to ale až tak cítiť ako v civile. Vo väzení platí zásada „daj pokoj, budeš mať pokoj“.*“ (odsúdený 33 ročný Róm z Trnavy s dĺžkou trestu 10 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„*Ja osobne pociťujem, všelijaké emócie.*“ (odsúdený 35 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 28 mesiacov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B)

Zvolili sme aj kategóriu „iné“ a to z dôvodu výskytu rôznorodosti odpovedí respondentov, ktoré ale mali väčšinou tiež záporné odpovede.

iné

„*S rasizmom vo väzení som sa zatiaľ nestretol. Každý je ale iní. A či mi niekto pomohol? Áno, veľa ľudí o ktorých som si myslel zlé veci, no čas ukázal niečo iné.*“ (odsúdený 32 ročný Róm z Košíc s dĺžkou trestu 20 mesiacov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„*Necítim sa byť diskriminovaný zo strany nerómov, niekedy je to naopak skôr Vám ublíži Róm.*“ (odsúdený 32 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 8 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„*Ublížujú nám stále sú to rasisti.*“ (odsúdený 46 ročný Róm z Košíc s dĺžkou trestu 18 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine III.C).

„*Keby mali dôvod tak určite áno, ale vo väzení to nie je tak, skôr Vám ublížia z iného dôvodu. Sú prípady, že sú proti Rómom, ale nedávajú to až tak na vedomie, že ich nemusia.*“ (odsúdený 48 ročný Róm z Bratislavy s dĺžkou trestu 16 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine III.B).

„*Nie s ničím takým som sa tu nestretol.*“ (odsúdený 51 ročný Róm z Dunajskej Stredy s dĺžkou trestu 25 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine III.C).

„*Zatiaľ mi vo nikto vo výkone trestu neublížil ani nenadával.*“ (odsúdený 37 ročný Róm z Holíča s dĺžkou trestu 2 roky, zaradený v diferenciacnej skupine II.B).

„*Nie nikto si to nedovolí.*“ (odsúdený 33 ročný Róm z Vranova nad Topľou s dĺžkou trestu 25 rokov, zaradený v diferenciacnej skupine III.C).

Pri tejto otvorenej otázke v dotazníku : Ako vnímate situáciu Róma vo väzení? (ublížil Vám niekto za to, že ste Róm, prípadne Vám niekto pomohol?) V našej prieskumnej otázke sme chceli vedieť: Existujú diferenciácie medzi subjektívnym hodnotením výskytu diskriminácie a z hľadiska akých premenných budú významné? Ako máme možnosť vidieť z jednotlivých odpovedí respondentov veľmi často sa vyskytuje odpoveď: nikto mi neublížil, ani nepomohol a určité náznaky sú viditeľné aj v kategórii iné. Menej ako polovica respondentov však uviedla v odpovedi, že určitú formu diskriminácie tu cítiť. Z týchto odpovedí je jasne vidieť, že respondenti sa väčšinou s diskrimináciou nestretávajú respektíve necítia zo strany personálu ústavu Leopoldov žiadne takéto vplyvy. Na základe týchto odpovedí možno vidieť, že doba v ktorej žijeme, výrazne pokročila a personál ústavu berie rómsku komunitu takisto ako ostatných odsúdených. Na druhej strane nám 6 respondentov jasne dopovedalo, že tu určite niečo cítiť a jeden dal jasne najavo svojou odpoveďou, že diskriminácia v určitej forme v ústave Leopoldov je.

	Odpovede
Nikto mi neublížil, ani nepomohol	11
Je tu niečo cítiť	7
Iné	7
Spolu	25

Diskusia

Výsledky, ktoré sme zistili sú z veľkej časti v súlade s našimi očakávaniami. V prvej otázke sme zistili, že pre odsúdených v rómskej komunite je rodina najdôležitejšia súčasť ich života. V druhej otázke nám respondenti odpovedali, že vzdelanie pre väčšiu časť znamená lepšiu budúcnosť a podstatná časť respondentov pracovala, prácu vnímali ako základnú potrebu. Z odpovedí na štvrtú otázku sme boli mierne sklamaní, lebo sami sme sa v ústave stretli s určitou formou diskriminácie. Prínos nami zistených údajov je v rozšírení teoretických poznatkov o tom, ako to vnímajú Rómski odsúdení na základe ich subjektívnych pocitov. Zistené poznatky môže v praxi využiť všetok personál ústavu. Majú slúžiť pre lepšie poznanie a ďalšiu prácu s rómskou komunitou. Pre lepšiu spoluprácu a porozumenie s touto komunitou, môžu využiť tieto informácie pedagógovia

ústavu Leopoldov. Tieto poznatky môžu pomôcť aj členom rómskej komunity, najmä tým, ktorí sa chcú zmeniť a zaradiť sa tak do spoločnosti.

4.1 Odporúčania pre prax

Práca je určená pre všetkých Rómov, ktorí majú záujem polepšiť sa, a taktiež pre mňa. Nedostatok informácií o tejto komunite a jej hodnotách nás neustále nútia zisťovať nové informácie. Pri skúsenostiach, ktoré sme nadobudli výkonom služby a neustálym stretávaním sa s rómskou komunitou, sme dospeli k záverom, že je čo vylepšovať. Na základe zistených poznatkov z prieskumu je možné formulovať nasledovné odporúčania pre prax: ako sme zistili v prvej otázke, rodina je pre rómsku komunitu primárna hodnota. Pre rodinu dokážu aj porušiť pravidlá spoločnosti. S rómskou komunitou je potrebné neustále pracovať a venovať sa jej. Potrebujeme vypracovať kvalitné projekty, na ktoré by sme získali financie z eurofondov. V súčasnosti je vo väzenstve trend zvyšovania počtu obvinených a odsúdených preto, aby sa nemuseli stavať ďalšie ústavy, stačí zrekonštruovať staré budovy, ktoré zanechal ešte bývalý režim. Takisto by bolo vhodné obnoviť vzdelávanie v ústavoch, napríklad učňovské vzdelanie v odbore murár, vodár, kúrenár. Mali by možnosť získať výučný list, ktorý by im pomohol pri ďalšom hľadaní zamestnania po odchode z väzenia. Odsúdených Rómov musíme správne motivovať, inak toho veľa nezmôžeme. Za túto prácu by dostávali vreckové, a to v podobe naturálií, napr. tabak, cigarety, káva. Platí stará zásada, keď má odsúdený čo fajčiť a má postarané o program, je spokojný, účel výkonu trestu je splnený a funguje bez problémov (bez úteku, vzbury, násilia a pod). Nehovoríme nič nereálne, keď vidíme problém v tom, že všetko je beží v starých vyjazdených šľapajach a nikto nechce urobiť nič navyše. Ústav Leopoldov má veľa nákladov na stravovanie odsúdených a obvinených. V minulosti sa tu realizoval chov ošípaných, ale podmienky nevyhovovali normám Európskej únie. Preto treba zriadiť takú chovnú stanicu, ktorá by týmto normám vyhovovala a umožnila ústavu získavať „obedové menu“. Po skončení trestu by mohli využiť tieto skúsenosti aj na slobode. Z toho dôvodu, že pomerná časť mladej Slovenskej populácie študuje a o pár rokov bude kvalifikovaný a kvalitný remeselník hľadaný a taktiež dobre finančne ohodnotený. Počas víkendov, ktoré sú dlhé a nudné si treba nájsť čas na zábavu. Vtedy je čas na vymýšľanie. Stačí naozaj málo, ochotný personál, pol hodinka hrania na nejakom hudobnom nástroji, prípadne spevu. Ide len o to, aby odsúdení mali pocit, že aj oni sú ľudia. Keď si splnia svoje povinnosti, môžu nachvíľu zabudnúť a pripomenúť si slobodu.

Záver

V ústave Leopoldov, a vo všetkých ústavoch na Slovensku, ide o formovanie jednotlivca tak, aby sa stal pozitívnou osobnosťou, ale aj prínosom spoločnosti, v ktorej platia určité pravidlá. To znamená, že aj spoločnosť tak ako človek prosperuje iba vtedy, ak jej členovia sú slušne vychovaní. Etická výchova znamená pre dnešnú dobu veľký prínos do medziľudských vzťahov. V dobe, keď prežívajú ľudia zásluhou automatizácie a nových možností v oblasti techniky, je vzájomné odcudzenie, otupnosť vzťahov, nedostatok komunikácie na medziľudskej báze v osobnom stretávaní, je etická výchova krokom k tomu, aby boli ľudia k sebe bližšie a vážili sa navzájom.

Každý, kto chce pracovať, by mal dostať prácu, nie kvôli tomu, že má trošku inak sfarbenú pokožku ju nedostane. Medzi pracujúcimi a nepracujúcimi by mali byť viditeľné rozdiely. Aj v dôsledku toho máme v ÚVTOS niektorých Rómov. Časté odmietanie v zamestnaní, im nalomilo sebavedomie, a tak, v snahe zabezpečiť biologické potreby rodiny, idú kradnúť. Nemyslia na dôsledky (chytia ich, dajú do basy, rodina zostane sama a má to ešte horšie následky). Všetci sa tvária, že tolerujú iného človeka, uznávajú jeho osobnosť, ale nie je to tak. V človeku sa niečo zlomí, prestane si veriť, stratí sebavedomie je vlastne potrestaný na slobode viac ako vo väzení, lebo vo väzení sa s ním pracuje. Zákon by sa nemal porušovať, ale keď niekto myslí viac na svojich blízkych....? Čo jeho morálne hodnoty? Kradne sa tam kde je veľa. Tak si predstavujem ideálnu spoločnosť niečo medzi Platónovým socializmom a Lockovým liberalizmom. Prečo by sme si my homosapiens mali ubližovať? Nebolo toho už dost? Niektorí súhlasia, ale konajú bezohľadne . Okolo seba treba mať priateľov, príbuzných a tak sa z mála, môže stať väčšina. Páčila sa mi myšlienka českých husitov a fungovalo to dosť dlho. Keď niekto prišiel do mesta Tábor, odovzdal tam všetok majetok, nepotreboval nič, mesto mu dalo stravu, odev, zbrane do vojny, všetko bolo spoločné. Človeku asi naozaj ostáva iba viera a nádej. Musí veriť, že stretne ľudí ktorí, pomôžu keď treba a že existujú takéto ľudia. Nesmie sa zlomiť, musí mať nádej, že niekde stretne takýchto ľudí a bude pre neho čím byť priateľom. Nezáleží na tom či to bude Róm alebo neróm. Môj doterajší život a prispôbenie sa spoločnosti ma naučilo, že jedinec nemá šancu a spoločnosť ho považuje za čudáka, keď sa neprispôsobí. Musí sa len prispôbiť väčšine, aby prežil. Kde je vlastne pravda? Jedno je pravda, česť, spravodlivosť, dobro, vzdelanie, práca a iné je reálny život. Ale v každom prípade si myslíme, že človek ako taký, má čo napravovať. Pokazili sme dosť.

Človek si osvojí určité formy správania a naučí sa nepodliehať tlaku, t.j. nekonať v afekte, plánovať ďalšie kroky do budúcnosti vo svojom živote. Pre nás Rómov sú práve toto veľké problémy. V ústave Leopoldov sa snažíme o nápravu odsúdených. Keď im uplynie trest a vrátia sa domov k rodinám budú konať a správať sa v rámci stanovených noriem spoločnosti v ktorých žijú? Poznáme veľa takých, čo by sa chceli zmeniť, nájsť si prácu, ale sami sme sa stretli s odmietavým postojom. Potrebujeme dôveru, zahodenie predsudkov a zopár šancí, od majority, aby sa celá rómska komunita, mohla zaradiť do spoločnosti ako plnohodnotní občania Slovenskej republiky.

Zoznam použitej literatúry

Anzenbacher, A . 2001. Úvod do etiky. Praha: Akadémia, 2001. 292 s. ISBN 80-200-0917-5

Brožík, V. 2000. Hodnotové orientácie. Nitra: Katedra etiky a katechetiky FF UKF, 2000. 148 s. ISBN 80-8050-368-0

Bakošová, Z .2008. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Public promotion, 2008. 232 s. ISBN 978-80-969944-0-3

Bagdy, E. 1983. Rodinná socializácia a poruchy. SPN,1983. 65 s. ISBN –nemá

Disman, M. 2006. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 2006. 374 s. ISBN 80-2460-139-7

Gabura, P. 1999. Úvod do pedagogického výskumu. Bratislava :vydavateľstvo UK, 1999. 207 s. ISBN 80-223-1342-4

Gidens, A. 2006. Aktualna témata kultúrnych štúdií. 1.vyd. Praha : Portál, 2006 . 240 s. ISBN 80-7367-156-5

Kollárik, T. 1993. Sociálna psychológia. Bratislava : SPN, 1993.194 s. ISBN 80-08-01828-3

Kolektív autorov. 2007. Sociálna psychológia. Nitra: Enigma, 2007. 278 s. ISBN 80-89132-47-8

Lencz, L. 2005. Etická výchova 2. Časť. Bratislava: MC, 2005.146 s. ISBN 80-8052-195-6
Liégeois, J.P. 1995. Rómovia, Cigáni, Kočovníci. Bratislava: Claris, 1995. 272 s. ISBN 80-967380-4-6

- Miovský, M. 2004. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha : Portál, 2004. 332 s. ISBN 80-247-1362-4
- Mann, A. 2000. Rómsky dejepis. Bratislava: Kaligram, 2000. 55 s. ISBN 80-7149-316-3
- Novotný, O a Zapletal, J. 2004. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004. 518 s. ISBN 80-7357-026-2
- Ondrejkoivič a kol. 2000. Sociálna patológia. Bratislava, 2000. 272 s. ISBN 80-224-0616-3
- Olivar, R. 1992. Etická výchova. 1992. 209 s. ISBN 80-7158-001-5
- Řičan, P. 1998. S Rómy žít budeme, jde o to jak. Praha : Portál, 1998. 149 s. ISBN 80-7178-410-9
- Silverman, D. 2005. Ako robiť kvalitatívny výskum 1. Bratislava : Ikar, 2005. 340 s. ISBN 80-551-0904-4
- Seligman, E. 2000. La Justice sous la Révolution. In: Foucault, M.: Dozerať a trestať. Bratislava: Kaligram, 2000. 310 s. ISBN80-7149-329-5
- Spiazzi, R. 1997. Základy sociálnej etiky. Trnava: Dobrá kniha, 1997. 149 s. ISBN 80-7141-167-1
- Stojka, P a Pivoň, R. 2003. Náš život. Bratislava : Inforoma, 2003. 138 s. ISBN 80-969055-0-3
- Štefanko, M. 2001. Ústava Slovenskej republiky. Bratislava : IRIS, 2001. 79 s. ISBN 80-89018-17-3
- Tegze, O. 2004. Neverbálna komunikace. Praha : Computer Press, 2004. 488 s. ISBN 80-251-0183-5
- Vajda, J. 2004. Úvod do etiky. Nitra: Enigma, 2004. 251 s. ISBN 80-89132-12-X

Vanková, K, Selická, D. 2008. Hodnotová orientácia v procese socializácie u Rómskeho etnika. Nitra : UKF, 2008. 280 s. ISBN 80-8021-61-0

Vašečka, M. 2002. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Bratislava : IRIS, 2002. 911 s. ISBN 80-88935-5

Zelina a kolektív. 2002. Vzdelávanie Rómov. Bratislava : SPN, 2002. 205 s. ISBN 80-08-03339-8

Zelina, M. 2004. Teória výchovy alebo hľadanie dobra. Bratislava : SPN, 2004. 231 s. ISBN 80-10-00456-1

Iné zdroje

Zvesti Zboru Väzenskej a Justičnej Stráže, časopis vydáva Generálne riaditeľstvo ZVJS pre vnútornú potrebu, ISSN nemá.

Černý, J a Dunár, P.: Výsledky na úseku zamestnávania v ústave Leopoldov. In: Zvesti 3/2010

Janiga, A a Smetanová, L.: Zamestnávanie odsúdených a obvinených v ÚVTOS a ÚVV Ružomberku. In: Zvesti 4/2010

Ivica, J.: Vyhodnotenie realizácie vzdelávania odsúdených v roku 2008. In: Zvesti 1/2009

Kriška, P.: Vplyv sociálneho prostredia na páchanie trestnej činnosti. In: Zvesti 1/2010

Hubschmannová, M.: Co napovídá o romske rodine tradiční seznamovací ceremoniál. In: Romano džanipen. 2008, č.1-2, ISSN 1210-8545

Zákony a predpisy

Zákon NR SR č. 475/2005 Z.z o výkone trestu odňatia slobody. Bratislava: NR SR

Vyhláška MS SR 368/2008 o výkone trestu odňatia slobody.

Roma Inclusion 2005-2010 (Dekáda inklúzie Rómov)